

37. Országos Tudományos Diákköri Konferencia

Állam- és Jogtudományi Szekció

Budapest, 2025. március 24–26.

Rendező intézmény:

Károli Gáspár Református Egyetem

Állam- és Jogtudományi Kar

Állam- és Jog-
tudományi Szekció

**Bűnözőből áldozat,
avagy a prostituáltak megítélésének változása a dualizmus kori
jogalkotás tükrében**

Kézirat lezárásának dátuma:

2024.10.31.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	1
2. Források és módszerek	3
3. A prostituáltak megítélése a dualizmus kori polgári társadalomban.....	4
4. A fővárosi prostitúció jogi szabályozása.....	9
4.1. A fő szabályozási modellek.....	9
4.2. Az 1867. évi pest-budai szabályrendelet	10
4.3. Az 1884. évi budapesti szabályrendelet.....	14
4.4. Az 1900. évi Rudnay-féle szabályrendelet.....	18
4.5. Az 1907. évi budapesti szabályrendelet.....	19
5. A magyarországi leánykereskedelem kérdése.....	22
5.1. A magyarországi leányexport története	23
5.2. A magyar polgári társadalom szerepe	24
5.3. A leánykereskedelem szabályozása Magyarországon 1908 előtt.....	25
5.4. A leánykereskedelem hazai szabályozása az első büntető novella hatálybalépése után	26
5.5. A fehér rabszolgaság elleni nemzetközi harc hatása Magyarországon	29
5.6. A Curia gyakorlata 1908 után.....	31
6. Összegzés	33
7. Felhasznált források és irodalom.....	35

„Számold fel a prostituáltakat, és a szenvedélyek fenekestül felforgatják az egész világot; emeld őket a tisztességes asszonyok rangjára, gyalázat és becstelenség fogja eluralni az egész univerzumot.”

(Szent Ágoston: *De Ordine*. II. könyv, 4. fejezet, 12. paragrafus)

1. Bevezetés

A prostitúció szabályozása minden kultúrában és társadalomban túlmutat az igazgatás jogi eszközein. Abban, hogy az állam hogyan tekint a prostitúcióra, valamint a prostituáltakra, az adott társadalomnak az üzletszerű kéjelgéshez, valamint annak művelőihez való hozzáállása tükröződik vissza.¹ Ezen okból a prostitúció tanulmányozása komplex megközelítést igényel, elengedhetetlen a jelenség interdiszciplináris vizsgálata. Egy részletes jogtörténeti elemzés, még ha alapvetően jogi oldalról közelít is a jelenség vizsgálatához, nem hunyhat szemet afelett, hogy a kérdéses korszak jogszabályai mennyire képezték le a társadalomnak a szexualitásról, a férfi és a nő viszonyáról, valamint a nő társadalmi szerepéről alkotott felfogását. Éppen ezért jelen dolgozat is egyaránt törekszik a dualizmus kori prostituáltak helyzetének szociológiai és jogtörténeti oldalról történő vizsgálatára.

A prostitúcióval kapcsolatban máig él a köztudatban a legősibb mesterség mítosza, aminek vitathatatlanul van valóságalapja, hiszen a jelenség már az ókori társadalmakban is megfigyelhető volt, és abban is egyfajta „következetességet” vélhetünk felfedezni, hogy még azonos kultúrákon belül sem alakult ki konszenzus az évezredek során, hogy miként kellene hozzá viszonyulni. Összességében megállapítható, hogy a közfelfogás marginalizált, megvetett mesterségként tekint rá még napjainban is, és ezt a Központi Statisztikai Hivatal 2016-ban, a foglalkozások presztízséről készített mikrocenzusa is megerősíti. (A hivatkozott felmérés alapján a mai Magyarországon az utcai prostitúció minősül a legalacsonyabb társadalmi megbecsülésnek örvendő foglalkozásnak.)² A prostitúció társadalmi hasznosságával kapcsolatban már sokkal megoszlóbbak a nézetek, amely dichotómia abban csúcsosodik ki, hogy amíg a foglalkozásra magára gyakran mint az emberi természetből fakadóan szükséges, és éppen ezért megtűrendő rosszra tekintenek, addig a prostituált mint társadalomromboló, morális és medikális értelemben is veszélyes, kvázi bűnözőként jelenik meg a közfelfogásban.³

¹ VASKUTI, 2017: 345. p.

² Központi Statisztikai Hivatal, 2016: 5. p.

³ LÉDERER, 1999: 22. p.

A fenti kettősség hatványozottan igaz volt a dualizmus kori magyar polgári társadalom gondolkozására, ugyanis a prostitúció ekkor került a társadalmi diskurzus homlokterébe. Ez elsősorban azzal magyarázható, hogy a jelenség méretei egyszerűen nem hagytak teret a kérdés további negligálásának. Az állam rákényszerült arra, hogy valamilyen választ adjon a problémára akár úgy, hogy az adott reakció szembehelyezkedik a városi társadalomban a prostitúcióról kialakult szemlélettel, vagy esetleg úgy, hogy megerősíti a prostituáltakról kialakult sztereotípiákat, jogszabályi szintre emelve azokat.

A téma relevanciája napjainkban megkérdőjelezhetetlen, hiszen a prostitúció, illetve annak olyan kísérőjelenségei, mint például a szexuális célú emberkereskedelem, a 21. században is jelen vannak, ráadásul a globalizáció és az internet világában korábban nem látott mértékben virágoznak. A prostituáltaknak jelenleg is stigmatizációval, diszkriminációval kell szembenézniük, gyakran alapvető jogaiktól is meg vannak fosztva.⁴ Mindez pedig nagyrészt a társadalomban kitartóan élő számos tévhitben, féligazságban gyökerezik, amik hátráltatják annak kimondását, hogy a prostitúció nem egy áldozat nélküli bűncselekmény, a prostituáltak mind a nemi erőszak intézményesített rendszerének áldozatai.⁵

A kérdés aktualitása kardinális jelentőségűvé teszi a probléma kezdeti szabályozásának vizsgálatát, hazánkban nevezetesen az Osztrák-Magyar Monarchia időszakát, ugyanis a prostitúció ekkor kezdte el felvenni a napjainkra is jellemző formáját, és kezdett a szervezett bűnözés keretei között megjelenni. Fontos vizsgálni, hogy ebben a korai időszakban hogyan reagált a társadalom és a jogalkotó a problémára, milyen mértékben váltak valóra a jogalkotó által kitűzött célok, valamint, hogy az alkalmazott szabályozási modellekben milyen módon érvényesült a prostituáltak védelme.

Ez a dolgozat arra keresi a választ, hogy a dualizmus kori magyar jogalkotásban, illetve jogalkalmazásban hogyan került előtérbe a prostituáltakról alkotott áldozati kép, mennyire tudott a jogalkotó túllépni a társadalomból kítaszított, bukott nő fogalmán, és milyen módokon igyekezett az állam csökkenteni a prostituáltak kiszolgáltatott helyzetét és védeni őket. Céлом annak bemutatása, hogy bár a prostitúció, mint intézmény létezésének legitimitása sosem kérdőjeleződött meg a vizsgált időszakban, a prostituáltak kezdeti negatív megítélése pozitív irányban változott az évek alatt, ami megfigyelhető a megalkotott jogszabályokban is.

⁴ United Nations, 2024: 9-13. pp.

⁵ BETLEN, 1998: 161. p.

2. Források és módszerek

Kutatásom során támaszkodtam a prostitúció és a prostituált személyének korabeli társadalmi megítéléséről szóló korabeli források, illetve a legfrissebb társadalomtudományi tanulmányok vizsgálatára, Budapest Főváros Levéltárának iratanyagában fellelhető bordélyügyről és leánykereskedelemlről szóló dokumentumok feldolgozására,⁶ valamint a kiegyezés és az első világháború kitörése között eltelt időszakban született prostitúcióról és leánykereskedelemlről szóló jogszabályok elemzésére. A prostitúció és a szexuális célú emberkereskedelem elválaszthatatlansága megköveteli a témával kapcsolatos nemzetközi kitekintést, egészen pontosan annak vizsgálatát, hogy miként alakult a kérdéses időszakban a leánykereskedelem elleni küzdelem a nemzetközi szinten, milyen konferenciák megtartására és egyezmények megkötésére került sor, illetve, ezek miként hatottak a hazai jogalkotásra. A tanulmányom megírása során mesterséges intelligenciát nem használtam fel.

Fontos megemlíteni, hogy a prostitúció rendezésére az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásáig nem született átfogó törvény, a kérdés szabályozását a partikularizmus jellemezte, ugyanis az állam jellemzően törvényhatósági szintű rendeletek útján akarta kezelni a problémát.⁷ A területi korlátok következtében a számos szabályrendelet közül a dolgozatban egyedül a fővárosi jogszabályok alkotják a vizsgálat tárgyát. Ez azzal is indokolható, hogy az üzletszerű kéjelgés a 19. század második felére a „szörny városok”⁸ sorába emelkedő Budapesten volt a leglátványosabb, hiszen méretében, industrializációban, urbanizációban nem volt másik, Budapesthez fogható város a Monarchia Lajtván inneni területein,⁹ ahol így a tipikusan urbánus jelenségnek számító prostitúció egészen más dimenziókban jelent meg, mint az ország többi részén. Szintén indokoltá teszi Budapest vizsgálatát, hogy a századfordulóra a fővárosi prostitúció szabályozása nem csak hazai szempontból vált fontossá, hanem annak a nemzetközi szexuális célú emberkereskedelemben betöltött szerepe révén globálisan is. Végül pedig a kutatás Budapestre szűkítésének magyarázata az is, hogy a fővárosban született rendeletek szolgáltak mintául a többi törvényhatóságnak, amit Temesvár rendőrkapitányának

⁶ A prostitúcióra vonatkozó levéltári iratanyag rendkívül töredékes, csak 1873 és 1897 közötti időszakból maradtak fent dokumentumok, ugyanis a megszálló román hadsereg 1919-ben az iratok jelentős részét magával vitte, és csak 1956-ban kerültek vissza hiányosan Budapestre. Lásd: KENYERES – SIPOS, 1997: 81-82. pp.

⁷ ANKA, 2004: 84. p.

⁸ MÁTAY, 2003: o.n.

⁹ BARTA – KERESZTÉLY – SIPOS, 2010: 61. p.

1889-ben a főkapitányságra írott levele is tanúsít, amelyben tanácsot kért a temesvári prostitúciót szabályozó rendelet megalkotásához.¹⁰

A vizsgált időtartam kezdetének meghatározásánál a dolgozat a konvencionális történelemtudományi korszakbeosztást követi. Indokolt lehetne korábbi kezdő időpont kijelölése is, hiszen a prostitúció a honfoglalás óta jelen van a magyar társadalomban,¹¹ azonban az a 19. század előtt teljesen más keretek között zajlott, mint azt követően. Ezen túlmenően az osztrák-magyar kiegyezés azért is tekinthető megfelelő cezúrának,¹² mert az 1849 és az 1867 közötti időszakban nem volt lehetőség az üzletszerű kéjalgás alkotmányos rendezésére. A vizsgált időszak végének meghatározásánál az játszott szerepet, hogy az első világháború kitörése, azaz a hadiállapot beálltát követően a katonák moráljának fenntartása érdekében az állam sokkal elnézőbben viszonyult a prostitúcióhoz, megtörve ezáltal a jogi szabályozás addigi ívét.¹³

3. A prostituáltak megítélése a dualizmus kori polgári társadalomban

Azzal kapcsolatban, hogy a közbeszéd hogyan vélekedett a prostituáltakról, az egyik gyakran idézett írás Brichta Kálmán budapesti tanár röpirata. A szerző fennkölt stílusban ostromozta a szerinte sem szépet sem jót nem ismerő kéjnőket, fúriáknak és lelketlen fenevadaknak nevezve őket, akik személyesen felelősek minden rosszért a világban, jelenlétük következményeként már egyenesen nemzethalált vizionált.¹⁴ Brichta kirohanása, még ha szélsőségesnek is mondható – a korabeli sajtó is csak, mint „*selejtes brusüra*” tartotta számon¹⁵ – összességében nem sokban tért el attól, miként a polgári társadalom a prostituáltakról vélekedett.¹⁶

A 19. század második felében a polgári szemléletmód a prostituáltat, mint erkölcsrontó páriát jelenítette meg, akire félelemmel vegyes gyűlölettel tekintett minden tisztességes polgár. A kéjnő a járványos betegség metaforájává vált, akitől, mint erkölcsi és egészségügyi veszély hordozójától, védeni kellett a tisztességes nőket, de még a férfiakat is, nehogy praktikáikkal elcsábítsák, és elindítsák őket az erkölcsi lejtőn.¹⁷ Ezt a gondolkodásmódot remekül szemlélteti Bogdányi Adolf terézvárosi kereskedőnek a kerületi rendőrkapitányhoz írott folyamodványa,

¹⁰ BFL VI. 15. f. 3. 052192/1889

¹¹ DOROS, 1935: 23. p.

¹² Lásd: SIKLÓSSY, 2002.

¹³ CSÁSZÁR, 2018: 88. p.

¹⁴ BRICHTA, 1891: 9-18. pp.

¹⁵ Népnevelők Lapja, 1892, 27/40: 676. p.

¹⁶ MÁTAY, 2003: o.n.

¹⁷ GYÁNI, 1999: 71. p.

amelyben azt kérvényezte, hogy Happel Borbála kéjnért hivatalos úton tiltsák el a fiától, ugyanis a kettejük között fennálló kapcsolat szerinte fia jövőjét és egészségét veszélyeztette.¹⁸

A dualizmus kori felfogás alapján a nemi betegségek elsődleges forrásai a prostituáltak voltak, a közvélemény a rettegett népbetegség, a szifilisz terjedését is a kéj nők számlájára írta. Annak az eshetősége azonban, hogy a szexuális szolgáltatást igénybe vevő férfi is terjesztheti a venérás megbetegedéseket, fel sem merült, árnyalva azt a kérdést, hogy valóban közegészségügyi szempontok indokolták-e a prostituáltak társadalmi kirekesztését, vagy pedig a kérdés sokkal inkább a hagyományos, férfi és nő között fennálló hierarchikus viszonyok fenntartásáról, és a női szexualitás feletti kontrollról szólt.¹⁹

A viktoriánus kori angol gondolkozásmódhoz hasonlóan, a magyar köztudatban is kettős nőkép élt a korszakban. A nő vagy az ideális nőalak megtestesítőjeként, a nemével szemben támasztott erkölcsi elvárásokat betartó tisztességes nőként jelenhetett meg, vagy pedig ennek teljes ellentétékeként, mint bukott nő, aki lényegében magában foglalt mindenkit, aki nem felelt meg a patriarchális társadalom által támasztott társadalmi előírásoknak.²⁰ A prostituált az utóbbi kategória emblematikus figurájává vált, aki pusztán létezésével áthágott minden, a női tisztességgel kapcsolatos elvásárt.

A kéjnért mindenekelőtt deviáns szexuális viselkedése tette szembetűnővé, azáltal, hogy szexualitását szabadon, a házasság kötelékein kívül élte meg, felrúgva a nőnek rendelt szerepet, áthágva a korabeli erkölcsi normákat, amelyek a nő számára szűziességet, szenvedélytelenséget és a családja iránt tanúsított feltétlen hűséget írtak elő.²¹ A 19. századi polgári gondolkodásban a család számított a magyar társadalom alapkövének, a családos életforma volt az általános norma, és egyfajta alapkövetelményként tekintettek a házasságra. A nő társadalmi szerepét pedig a családi körön belül szabta meg a polgári közvélekedés, feladata a háztartás vezetésére és a gyermekek nevelésére korlátozódott.²²

A prostituált azáltal, hogy kitört a nők számára megszabott társadalmi keretek közül, alapjaiban támadta a konjugális családon nyugvó társadalmat. A férfiközpontú közvélemény természetesen nehezen tűrte, hogy a nő a boldogsághoz vezető utat nem a férfidominanciát biztosító családi tűzhely mellett képzelte el, ahol a család érzelmi és szexuális alapjainak

¹⁸ BFL VI. 15. f. 3. 028512/1894

¹⁹ ZIMMERMANN, 1998: 44. p.

²⁰ LAFFERTON, 1998: 37. p.

²¹ Uo.

²² DOBSZAY – FÓNAGY, 2003: 408. p.

biztosítása volt a hivatása. A férj és feleség kapcsolata egyfajta hatalmi játszmaként jelent meg, amelybe nem fért bele, hogy egy nő ne akarjon részese lenni ennek a tradicionális patriarchális rendnek.²³ Külön növelte a polgári társadalom rosszallását, hogy miután a prostituált nem törekedett a női szexualitás feletti kontroll eszközének számító hagyományos családi életre, anyai kötelezettségének sem tehetett eleget. Innen származott az a prostituáltakkal kapcsolatos sztereotípia, hogy a prostituált egyenesen meddő is.²⁴

A korabeli felfogás nem tolerálta a gazdaságilag önálló nő megjelenését sem. A munkába álló nő bűne azon túl, hogy elhagyta a családi kört, elsősorban abban volt keresendő, hogy ki is lépett a társadalmi nyilvánosság elé, mintegy buzdítva a női társadalmat a régi értékek félredobására.²⁵

A prostituált egy személyben egyesítette a szexuális szabadságot megélő és a gazdaságilag önálló nőt. Lerázta a ráaggatott szexuális béklyókat, ráadásul még monetarizálta is a szerelmet. A polgári társadalom félelemmel tekintett rá, attól tartva, hogy a női promiszkuitás példát mutat a tisztességes asszonyoknak is, ezért törekedett a prostituált megbélyegzésére.

A fentiek tükrében érthető, hogy a korabeli polgári férfitársadalom a prostituáltakkal kapcsolatos diskurzus során nem azok áldozati szerepben való feltüntetésére törekedett, sokkal inkább a bűnös oldalukat igyekezett kiemelni. Ennek eszközeként a prostituált bukásának okai közül azok kerültek hangsúlyozásra, amelyek magát a nőt tették felelőssé helyzete alakulásáért. Bár a monokauzális megközelítés meglehetősen ritka volt, azonban a korabeli szakirodalomban is inkább kerültek hangsúlyozásra azok a tényezők, amelyek a prostitúció determinista jellegét erősítették, igazolva ezáltal a kirekesztés szükségességét.²⁶ Ennek ellenére természetesen a kérdés kutatói felismerték, hogy a prostituálttá válás mögött gazdasági problémák is álltak (nevezetesen a kevés munkalehetőség, illetve az alacsony bérek), hasonlóan szociológiai tényezőkhez, mint a túl korai találkozás a prostitúcióval, lakhatási tényezők, alkoholizmus,²⁷ valamint a kerítők machinációi.²⁸ A szakirodalom ugyanakkor a házasság előtti szexuális életet is e tényezők között tartotta számon, a szüzesség korán történő elvesztését pedig a prostitúcióra való hajlam tüneteként értékelte. A prostitúció feltételezett okainak igazolására szolgáltak a korabeli tudományos eredmények is. Cesare Lombroso kriminálantropológiai elmélete a

²³ FABÓ, 2011: 247. p.

²⁴ BÍRÓ, 1933. 52: p.

²⁵ FABÓ, 2011: 238. p.

²⁶ Lásd: ÁLDOR, 1931, BÍRÓ, 1933, CSÉRI, 1893.

²⁷ FINNEGAN, 1979: 126-137. pp.

²⁸ ÁLDOR, 1931: 345-348. pp.

született prostituáltról ismert volt a magyar nyilvánosság előtt,²⁹ és tökéletesen „alátámasztotta” a prostituáltról alkotott sztereotípiákat.³⁰

A társadalom válasza a prostitúció jelenségére a prostituált kirekesztése volt. A stigmatizáció révén egy látszólagos ellentmondás alakult ki, ugyanis amíg a közvélemény a prostituált létezését gyakorlatilag kriminalizálta, azzal kapcsolatban konszenzus volt a legkonzervatívabb gondolkodók és az abolicionista feministák között is, hogy maga a prostitúció kiirthatatlan, így annak üldözése, kriminalizálása ésszerűtlen. Ezen nézőpontot olyan érvekkel igyekeztek alátámasztani, minthogy a családi élet tisztaságának megőrzésének eszköze lehet a prostituált igénybevétele, illetve felmerült a természetes férfi ösztön is magyarázatként. Az igazság azonban inkább abban keresendő, hogy a társadalomban élő kettős morál egyszerűen többet nézett el a férfinak, míg a nőt vasszigorral ítélte el a hatodik parancsolat³¹ megszegéséért.³²

Annak ellenére, hogy a prostitúció szükségességével kapcsolatban konszenzus volt a dualizmus kori Magyarországon, sosem került sor annak törvényes foglalkozásként történő elismerésére.³³ Amíg a férfi szabadon rendelkezhetett a testével, szabadon „értékesíthette azt” a fizikai munkavégzés során anélkül, hogy abba az állam belefolyt volna, a bordélyházon belül működő prostituáltak erre nem volt lehetősége, semelyik szabályrendelet nem írta elő munkaszerződés megkötését a kéjnő és a bordélytulajdonos között.³⁴ Az, hogy a prostitúció nem került be a hivatalosan elismert munka fogalmába, lehetőséget teremtett a felette gyakorolt közegészségügyi, vagy közérkölcsei ellenőrzés akár kényszerrel történő végrehajtására.³⁵

A jogi szabályozásra áttérve, azt koncepcionálisan meghatározta a hagyományos világrendet romboló kéjnőről létező kép, aki ráadásul maga tehetett sorsáról, így nem terjedhetett ki rá a gondoskodásra méltó, és arra rászoruló személy státusza. A prostitúció szabályozását elsősorban a hatalmi technikák jellemezték: annak ellenőrzése mindenhol a

²⁹ MÁTAY, 2003: o.n.

³⁰ Cesare Lombroso és William Ferrero elmélete szerint akárcsak a férfiaknál, a nőknél is léteznek úgynevezett született bűntettesek, azonban a született bűntettes nő alacsonyabb intelligenciája és testi ereje révén kevésbé tud a bűnözés világában érvényesülni, ezért inkább prostituálttá válik. Ezen elmélet értelmében a prostitúció nem más, mint a női kriminalitás levezető csatornája. Lásd: RÓNAL, 1909. 453- 463. pp.

³¹ 2Mózes 20,14

³² DOBSZAY – FÓNAGY, 2003: 409. p.

³³ GYÁNI, 1999: 70. p.

³⁴ VÖLGYI, 2024: o.n.

³⁵ GYÁNI, 1999: 72. p.

rendőrség, illetve annak olyan szakosított alosztályainak kompetenciájába tartozott, mint az erkölcsrendészet.³⁶

A jogalkotó – a polgári társadalommal ellentétben – nem tekintette a prostituáltat bűnözőnek az általa űzött mesterség miatt, ugyanakkor a dualizmus kori rendeletek éles különbséget tettek a jogi értelemben legális és illegális prostitúció között, előbbit hatósági ellenőrzés mellett engedélyezve, míg az utóbbit kíméletlenül üldözve.³⁷ A prostituáltak közötti differenciálás eredményeként megszülető legális kéjné működésének színterévé a társadalomtól elkülönített bordély vált, ahol kivitelezhető volt az egészségügyi és közérkölcsei ellenőrzés a hatóság részéről. A prostitúció félprivát szférába történő száműzése megfelelt a polgári társadalmi kívánalmaknak is, ugyanis a bukott nőt eltüntette a nyilvánosság elől, az utcáról.³⁸ Az ilyen módon korlátok közé szorított prostitúciót már a társadalom is megtűrte, azonban a szabályokat be nem tartó kéjnéket, az úgynevezett titkos prostituáltakat már nemcsak a polgári társadalmi gondolkodás, hanem a jogalkotó is kriminalizálta.

Azonban egyetlen erkölcsi szabály sem örökéletű, így az Osztrák-Magyar Monarchia fennállásának közel fél évszázada alatt a nők társadalmi szerepe, ha nem is drasztikusan, de változott. Egyre több nő vonódott be a gazdasági életbe és vállalt munkát az otthonán kívül. Az 1894. évi XXXI. tc. bevezette a polgári házasság és válás intézményét, aminek következtében a dualizmus utolsó évtizedére sokszorosára nőtt a válások száma. A házasság szentségének meglazulásához vezetett az is, hogy a társadalom alapjának tekintett konjugális család az iparosodott nagyvárosokban elvesztette gazdasági funkcióját.³⁹ A család kiemelt szerepének csökkenésével, a nők feletti hatalom is fokozatosan erodálódott, ráadásul már nem is volt szükség olyan erkölcsi zsinórmértékre, amely ezt fenntartotta volna.

Ez a folyamat, még ha lassan is, de elősegítette a prostituált személyének kevésbé negatív megítélését. Ebben nagy szerepet játszottak a századforduló után megjelenő különböző nőegyletek, feminista mozgalmak. A szemléletváltás visszatükröződött a jogalkotásban is, a prostituáltról alkotott bűnözői kép egyre inkább háttérbe szorult, és előtérbe került az áldozati szerepe.

³⁶ Uo.

³⁷ Uo.

³⁸ TÓTÓ, 2023: 518. p.

³⁹ DOBSZAY – FÓNAGY, 2003: 410. p.

4. A fővárosi prostitúció jogi szabályozása

A kiegyezés után a magyar politikai elit egy olyan főváros létrehozását tűzte ki célul, ami minden téren egyenrangú a dualista monarchia másik központjával, Béccsel. Ennek eredményeként a főváros páratlan sebességgel emelkedett Európa metropoliszainak sorába, ami együtt járt az industrializmus, kapitalizmus, urbanizáció és polgárosodás terjedésével is.⁴⁰

A főváros népességét tekintve is hatalmas változáson ment keresztül, a fejlődés magával hozta a vidéki lakosság migrációját, akik a jobb élet és a munkalehetőség reményében özönlöttek a székesfővárosba. Ugyanakkor a fővárosi életkörülmények távolról sem voltak ideálisnak mondhatóak, a kiépült szociális háló és a munkalehetőségek hiánya miatt sokan képtelenek voltak egzisztenciát teremteni maguknak, ami együtt járt a bűnözés, a nyomor és a prostitúció előretörésével.⁴¹ A betelepülők között a legnagyobb mobilitást az alsóbb társadalmi rétegek nőtagjai mutatták, akik kiszolgáltatottságuk és a munkalehetőség hiánya révén gyakran kényszerültek arra, hogy a testükből legyenek kénytelenek megélni.⁴² Ráadásul a prostitúció klientúrája jelentősen bővült a fejlődő városban megjelenő új társadalmi réteggel, a proletariátussal.

A prostitúció elterjedésében nem elhanyagolható szerepet játszott a Habsburg-kormányzat támogató politikája.⁴³ A forradalom leverése után Budára küldött Prottmann József rendőrkapitány helyi támogatás hiányában a pesti alvilág tagjai közül válogatta informátorait a rend fenntartásához, és e segítségért gyakran nyilvánosházak működési engedélyével jutalmazta őket.⁴⁴ Többek között ennek is volt köszönhető, hogy a szabadságharc leverését követő önkényuralmi időszak alatt ki tudott lépni a pesti és budai prostitúció az addig rá jellemző céhes keretek közül és olyan méreteket ölteni, hogy a kiegyezésre a társadalom számára is egyértelművé vált, hogy egy orvosolandó problémáról van szó.⁴⁵

4.1. *A fő szabályozási modellek*

A prostitúció mindenkori szabályozásában három fő modell, illetve ezek elegyei érvényesülnek. A prohibicionista rendszer a jelenség kriminalizására törekszik, tiltja a

⁴⁰ GYÁNI, 2008: 23. p.

⁴¹ MÁTAY, 2003: o.n.

⁴² CSÁSZTVAY, 2011: 45-46. pp.

⁴³ 1873-ig az osztrák törvényekben sem került sor a prostitúció átfogó szabályozására, így az üzletszerű kéjteljesítés kapcsán az osztrák jog esetleges hazai alkalmazásáról sem beszélhetünk az osztrák jogszabályok 1849 utáni hatályba léptetése és az Országbírói értekezlet közötti időszakban. Lásd: PROKOPOVYCH, 2017: 233. p.

⁴⁴ FORRAI, 1991: 20. p., MIKLÓSSY, 1989: 28-29. pp.

⁴⁵ CSÁSZÁR, 2012: 20. p.

prostitúciót és üldözi annak művelőit. Ez a szemlélet Magyarországon a 16. században dühöngő szifiliszjárvány idején vált elterjedté, ugyanis az örömlányokat tartották a rettegett betegség elsődleges terjesztőinek.⁴⁶ Később a szocialista jogban is a tiltásé volt a főszerep, az 1961. évi V. törvény 283.§ (1) bekezdése az üzletszerű kéjalgás folytatóit egy évig terjedő szabadságvesztéssel rendelte büntetni. Az abolicionista modell követői ezzel szemben azt az elvet képviselik, hogy a prostitúciót magánügy, amely nem tűr meg semmilyen felette gyakorolt kontrollt, amíg az nem ütközik a közérkölcshöz.⁴⁷ Az abolicionizmus 1875-ben született meg Angliában válaszul a *Contagious Diseases Acts*⁴⁸ következtében a prostituáltakkal szemben rendszeressé váló rendőri túlkapásokra.⁴⁹ Magyarországi szószólóinak a feministák és a nőegyletek számítottak.

A vizsgált időszakban Magyarországon, így a fővárosban is a harmadik modell, a reglementációs rendszer érvényesült. A reglementáció a 16. századi szifiliszjárvány lecsillapodása után határozta meg az európai gondolkodást, ugyanis nyilvánvalóvá vált, hogy a teljes tiltás alkalmatlan a prostitúció szabályozására, a jelenség kiirthatatlan. A modell támogatói szerint a prostitúció rossz, közérkölcshi és közegészségügyi veszélyt rejt magában, azonban mivel kiirthatatlan, az egyetlen járható út a száműzése egy társadalomtól elzárt helyre, ahol az állam felügyelheti.⁵⁰ Ebben a szellemben születtek meg Magyarországon a szabályrendeletek az első világháború kitörése előtt, a prostitúció szabályozását elsősorban a bordélyrendszer keretei között elképzelve.

4.2. Az 1867. évi pest-budai szabályrendelet

A dualizmus kori magyar jogalkotás adós maradt az üzletszerű kéjalgás törvényi szintű szabályozásával, azonban a téma fontosságát jelzi, hogy Pesten már a kiegyezés évében megalkotásra került egy, a jelenség rendezését célzó törvényhatósági rendelet, megnyitva a prostitúció tárgyában született fővárosi jogszabályok sorát.

⁴⁶ VASKUTI, 2017: 346. p.

⁴⁷ Uo: 348. p.

⁴⁸ A *Contagious Diseases Acts* elnevezés három, 1864, 1866 és 1869-ben elfogadott angol törvényt jelölt, amelyek azzal a céllal jöttek létre, hogy megállítsák a venérás betegségek terjedését a brit hadseregben. A törvények felhatalmazták a hatóságokat azoknak a nőknek az orvosi megvizsgálására – akár erőszakkal is – akikről feltételezhető volt, hogy prostituáltak. A törvények hatására a prostitúcióval gyanúsított nőket ért számos emberi jogi jogsértés széleskörű társadalmi felzúdulást eredményezett az Egyesült Királyságban, ami végül a törvények 1886-os visszavonásához vezetett. Lásd: HAMILTON, 1978: 14-27. pp.

⁴⁹ WALKOWITZ, 1992: 163-164. pp.

⁵⁰ CSÉRI, 1893: 6. p.

Pest város tanácsának 1867. október 31-én elfogadott, Szentkirályi polgármester és Gerlóczy főjegyző nevével fémjelzett 33.474/1867. számú, *Bordélyházak és kéjhölgyek iránti szabályrendelete*⁵¹ a reglementációs modellt vette alapul. Ezzel összhangban a rendeletben a prostitúció mint az emberi szükségletekből fakadó, megtűrendő jelenség, míg a prostituált mint a szükséges rossz kiszolgálója jelent meg, akitől a társadalmat védeni kellett. A rendelet legnagyobb hiátusa ebben az elképzelésben gyökerezett, a közfelfogást kiszolgáló reglementációval összhangban a jogszabály szinte kizárólagosan a bordélyházi prostitúció létezését ismerte el, így a szabályozás főként a nyilvánosházak működésére korlátozódott. Ugyan a rendelkezésekből következtetni lehet a legális kéjlegést külön lakáson folytató prostituált létére is, a jogszabályban mégsem találunk a bordélyházi kéjnőtípus alternatívájára vonatkozó részletes szabályokat, hiszen az elsődleges célt a prostitúció bordélyházak területére történő korlátozása jelentette. A bordélyokra vonatkozó számok meghatározása pedig a felettük gyakorolt ellenőrzést hivatott megkönnyíteni: az egy nyilvánosházban szolgálható prostituáltak száma 5 és 15 között mozoghatott, a város területén létesíthető bordélyházak száma pedig 40-ben lett maximalizálta.

A rendelet a fő hangsúlyt a jelenség közegészségügyi és közerkölcsi felügyeletére helyezte, a prostituált, mint szabályozandó probléma, és kevésbé, mint védendő személy jelent meg. A látszólag nő számára előnyös kötelező, rendszeres orvosi vizsgálat bevezetését sem a kéjnők védelme motiválta, hanem a társadalom megóvása a prostituált által terjesztett nemi úton terjedő megbetegedések ellen. Ugyanakkor, összhangban a közfelfogással, a prostitúciót igénybe vevő férfiakkal szemben semmilyen kötelező orvosi vizsgálatot nem írt elő, sem az aktus előtt, sem azt követően. A jogszabály előírása értelmében a prostituáltaknak bordélyba belépés előtt kötelező volt átesniük egy orvosi vizsgálaton, amelyet igazolvány is tanúsított, valamint hetente kétszer saját költségen kötelesek voltak egészségügyi vizsgálatra jelentkezni a kerületi főorvosnál. Ráadásul a bordélytulajdonosnak is naponta ellenőriznie kellett a kéjhölgyek egészségi állapotát.

A látszólag ésszerű intézkedések hatékonyságát aláásta, hogy a jogszabály nem rögzítette a vizsgálat mibenlétét, ráadásul mikroszkopikus vizsgálat nélkül, pusztán a nemi szerv elváltozásából egyes nemi betegségek könnyen összetéveszthetők voltak egy egyszerű fertőzéssel.⁵² Továbbá a bordélytulajdonosok a bevétel maximalizálása érdekében gyakran nem tettek eleget a rendeletben rögzített kötelezettségeiknek, ugyanis elmulasztották bejelenteni, és

⁵¹ MIKLÓSSY, 1989: 39-48. pp.

⁵² BERNSTEIN, 1995: 41. p.

különböző praktikákkal igyekeztek elrejteni, ha valamelyik prostituált nemi betegségben szenvedett.⁵³ Tündök Julianna kéjő vallomásában például azt állította, hogy Dluhy Éva bordélytulajdonosnő egy ízben a kötelező rendszeres ellenőrzést végző orvost úgy vezette félre, hogy az egyik, nemi betegségben szenvedő prostituált altestét csirkevérral kente be, hogy azt a látszatot keltse, a kéjő menstruál, így nincsen abban az állapotban, hogy a vizsgálatot végre lehessen rajta hajtani.⁵⁴

A bordély lakóinak összetételét meghatározta, hogy a rendelet milyen belépési feltételeket írt elő a kéjők részére. Az 1867. évi rendelet alapján prostituált csak 17 évnél idősebb nő lehetett. Ezt a kikötést azonban a gyakorlatban gyakran áthágták. A feljegyzések alapján 1878-ban például a 14 éves kéjő, Szidónia csábított más lányokat is kéjelésre,⁵⁵ egy másik esetben pedig Havaletz Mária azzal az indokolással folyamodott bárcáért 16 éves korában, hogy már korábban is üzletszerű kéjeléssel kereste a kenyerét.⁵⁶

A prostituáltak védelmének szempontjából érdekes a rendelet II. rész 13. §-ában foglalt kikötés, amelynek alapján tisztességes nőt bordélyba csábítani büntetendő cselekmény volt. Azonban a jogalkotó nem rendelkezett a tisztességes nő fogalmának definiálásáról, így a korabeli társadalmi felfogás tükrében ez a rendelkezés a nők jelentős részét kizárta a védendő alanyok köréből.

Szintén figyelemre méltó, és haladó gondolkozásról tett tanúbizonyságot az I. rész 18. §-a, amely megtiltotta a bordélytulajdonosnak, hogy a kéjőnek 20 forint felett hitelt nyújtson. Amennyiben pedig mégis megtette, akkor a szabályozás értelmében a 20 forint feletti összeget a nőtől csak per útján követelhetette, nem tarthatta vissza a nőt erőszakkal a bordélyházban, vagy tagadhatta meg a tulajdonának kiadását a kiegyenlítetlen tartozására hivatkozva. A rendelkezés nem hagy kétséget afelől, hogy a jogalkotó tisztában volt a bordélyokban kialakult gyakorlattal, miszerint a bordélytulajdonosok gyakran adósságba kényszerítették a prostituáltakat, akik azután addig nem hagyhatták el a nyilvánosházat, amíg tartozásukat le nem rótták, ami a bordélytulajdonosok machinációi következtében gyakorlatilag lehetetlen volt.⁵⁷ Egy lány 1885-ben például azért tett feljelentést, mert állítása szerint hiába keresett meg 30-50 forintot is hetente, a bordélytulajdonos közvetítésével felhalmozott adósságából nem tudott kijönni, így

⁵³ MIKLÓSSY, 1989: 131. p.

⁵⁴ BFL VI. 15. f. 3. 001424/1878

⁵⁵ BFL VI. 15. f. 3. 003825/1878

⁵⁶ BFL VI. 15. f. 3. 045264/1878

⁵⁷ SCHREIBER, 1917: 68-69. pp.

kénytelen volt rabszolgaként továbbra is a bordélyban dolgozni.⁵⁸ Bár a rendelet *expressis verbis* nem mondta ki a prostituált személyi szabadságának kiegyenlítő tartozásra való hivatkozással történő megsértésének tilalmát, ez a rendeletről kiolvasható volt, ami nagyban segítette a prostituáltak kiszolgáltatottságának csökkentését.

Szintén a prostituáltak kizsákmányolásának megelőzése szempontjából volt jelentős a kéjő által a bordélytulajdonos részére fizetendő összeg rögzítése. A rendelet értelmében a rendőrfőkapitány hatáskörébe tartozott annak megállapítása, hogy a nyilvánosházban az ott lakó kéjők keresetük mekkora hányadát voltak köteles a bordélytulajdonos részére a szállás és ellátás fejében átengedni, az ezen felül keresett összeg teljes egészében a prostituáltat illette meg.

A rendelet bár látszólag minden részletre kiterjedő szabályozást adott, amelyben helyenként már a prostituáltak jogainak védelme is helyet kapott, a jogszabály mégsem tudta meghaladni a köztudatban élő bűnös örömlány képet. Az elsődleges cél továbbra is a prostituált elrejtése volt, amit olyan előírások, mint a nyilvánosházak utcára nyíló ablakainak nappali elfüggönyözése, vagy a kéjők utcai csavargásának tiltása csak erősítettek. Szintén számos kritika érte a rendeletet túlságosan enyhe szankciórendszere miatt. A jogszabály ugyanolyan büntetési tételeket állapított meg a szabályokat be nem tartó prostituáltakra, mint a belőlük élő bordélytulajdonosokra. A pénz- és szabadságvesztés jellegű büntetési tételek ráadásul sokkal érzékenyebben érintették az amúgy is kiszolgáltatott kéjőket.

A legnagyobb problémát azonban nem a rendelet hiányosságai, hanem a rendőri korrupció okozta. Thaisz Elek rendőrfőkapitány az 1870-ben kiadott 38.191. számú rendeletében magának vindikálta a bárcák kiadásának jogát. Ebben személyes érdekeltsége motiválta, hiszen felesége révén anyagi érdekek fűzték a prostitúció prosperálásához.⁵⁹ A rendőrség egyrészt vesztegetésért cserébe szemet hunyt a bordélyokban tapasztalt szabálytalanságok felett, másrészt gyakran maga is hozzájárult a cselédkönyv nélkül elkapott lányok prostituálttá válásához.⁶⁰

Ennél is nagyobb problémát jelentett a bordélyrendszeren kívül működő illegális prostituáltak helyzete, akik száma akár öt- tízszerese is lehetett a nyilvántartottakénak.⁶¹ A titkos prostituáltak még arra a minimális védelemre sem tarthattak igényt, ami a legális kéjőket

⁵⁸ BFL VI. 15. f. 3. 38314/1885

⁵⁹ HEVESI, 1995: 41. p.

⁶⁰ MIKLÓSSY, 1989: 54. p.

⁶¹ FORRAI, 1989.: 28.p.

megillette, ráadásul a kihágásokról szóló 1879. évi XL. tc 81. §-a egy hónapig terjedő elzárással rendelte büntetni őket. Az egészségügyi ellenőrzésük hiánya a nemi megbetegedések számának sokszorosára emelkedését is eredményezte.⁶²

Hamar nyilvánvalóvá vált, hogy az 1867. évi rendelet alkalmatlan volt a prostitúció szabályozására, amit csak tetézt, hogy a regisztrált és titkos kéjhölgyek száma másfél évtized alatt megközelítette a párizsi kurtizánokét.⁶³ Többen is felemelték a hangjukat a tarthatatlan állapotokkal szemben, Weisz Dezső törvényhatósági képviselő többször interpellálta a főpolgármestert 1877-ben, indítványozva a prostituáltak számának csökkentését.⁶⁴ Más hangok viszont az engedélyezett bordélyházak létszámának emelését sürgették, elősegítve a titkos prostituáltak ellenőrzés alá vonását.⁶⁵ Thaisz bukása után utódja, Török János igyekezett ugyan erélyesebben fellépni a tapasztalt szabálytalanságokkal szemben, amit egy 1885-ben a kerületi kapitányságoknak kiküldött körlevele is tanúsított,⁶⁶ azonban magasabb érdekek miatt csak korlátozott sikereket könyvelhetett el.⁶⁷ Végül a titkos prostitúció elharapódzása újabb szabályrendelet kiadására kényszerítette az 1873-ban egyesített Budapest képviselőtestületét.

4.3. *Az 1884. évi budapesti szabályrendelet*

Az 1885-től hatályos 837/1884. számú *Szabályrendelet a bordélyügyről*⁶⁸ volt a második jogszabály, amit a fővárosi törvényhatóság a prostitúció rendezése céljából megalkotott. A két rendelet hatálybalépése között eltelt időintervallumban ugyan átfogó törvényi szabályozás továbbra sem született, több olyan jogszabály is megalkotásra került, amelyek érintőlegesen rendelkeztek a prostitúcióról. Az 1876. évi XIV. tc 91. §-a törvényi szintre emelte az addigi gyakorlatot, miszerint a kéjteljesítés rendeleti úton volt rendezendő. A 1879. évi XL. tc. 81. §-a a szabályokat be nem tartó kéjhölgyekre állapított meg új büntetési tételt. A Budapest-fővárosi rendőrségről szóló 1881. évi XXI. tc. 7. § d) pontja rögzítette, hogy a kéjteljesítésre vonatkozó rendeletet a rendőrség csak a fővárosi törvényhatóság hozzájárulásával alkothatott.

Kiemelkedő fontossággal bírt, hogy az 1878. évi V. tc., azaz a Csemegi kódex milyen választ adott a prostitúció kérdésére. Annak ellenére, hogy a büntető törvénykönyv fogadtatása

⁶² MIKLÓSSY, 1989. 54. p.

⁶³ FORRAI, 1989: 28.p.

⁶⁴ WEISZ, 1878: 48-62. pp.

⁶⁵ SOMLAI, 1996: 12-13. pp.

⁶⁶ BFL VI. 15. f. 3. 15259/1885

⁶⁷ MIKLÓSSY, 1989: 57-58. pp.

⁶⁸ Budapest főváros törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyvei, 1884, 290-296. pp.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1884/?query=prostit%C3%BACi%C3%B3%20szab%C3%A1lyrendelet&pg=295&layout=s (Hozzáférés: 2024.10.30.)

általánosságban kedvező volt, egyik nagy hiányosságának volt tekinthető, hogy az üzletszerű kéjelgést, valamint a leánykereskedést továbbra is rendezetlenül hagyta. Mindössze egyetlen szakasz, a 247. § foglalkozott érintőlegesen a prostitúcióval, pontosabban a kerítés egyik speciális fajtájával. A kódex öt évig terjedő fegyházbüntetéssel rendelte büntetni, ha valaki szülői, vagy felügyelet jogkörben gyermekét, vagy a felügyeletére bízott személyt mással való nemi közösülésre csábította. Szükszavúsága ellenére is figyelemre méltó volt ez a rendelkezés, hiszen először törekedett a korszakban törvényi szinten a prostituálttá válás prevenciójára. Ezt azonban beárnyékolta a joggyakorlatban kialakult megszorító értelmezés, amely szerint például a 247. § rendelkezései nem voltak alkalmazhatóak arra, aki cselédként munkaadója rábízott 14 éves lányát csábította mással való közösülésre, azzal az indokkal, hogy a cseléd nem volt a 247. § szerinti felügyelettel megbízott személynek tekinthető, hiszen számos egyéb teendője nem tette lehetővé, hogy pusztán a lány felügyeletével foglalkozzon.⁶⁹

Az 1884. évi rendeletben néhány előremutató, a prostituáltak védelmét célzó változtatás is megjelent. A szabályozási módszer azonban nem változott, a közvélemény, valamint a törvényhatóság továbbra is meg volt győződve a reglementáció szükségességéről. Az 1867. évi jogszabály kudarcát is nagyrészt az abban foglaltak be nem tartásának számlájára írták. Ezt tükrözte a prostituáltak feletti ellenőrzés szigorítása, amely olyan rendelkezésekben öltött testet, mint a bordélyajtó fél méternél szélesebbre nyitásának tiltása, vagy a bordélyházak kitiltása az iskolák és templomok kétszáz méter sugarú körzetéből.⁷⁰ Ezek a szakaszok szimbolikusan is megerősítették a kéjnő kvázi rab státuszát a bordély falain belül. Hasonló üzenete volt annak az előírásnak is, hogy az amúgy nappal elfüggönyözött ablakok közelében szellőztetéskor nem tartózkodhatott kéjnő, hiszen a társadalomra veszélyes prostituálnak még a látványától is védeni kellett a tisztességes állampolgárokat.

A belépési kritériumok terén nem történt változás, és a rendelet továbbra is büntetni rendelte a tisztességes nők és ártatlan lányok bordélyházakba csábítását. A kéjnők helyzetében pozitív változást jelentett annak a tiltása, hogy a bordélytulajdonosok a prostituáltakat egyik nyilvánosházból a másikba szállíthassák. Ennek a rendelkezésnek előzménye egy 1878-ból származó főkapitányi körrendelet volt, amely bár kijelentette, hogy átlépni egyik bordélyházból a másikba csakis a saját elhatározásból és főkapitányi engedéllyel lehetett, ez szabály az 1867. évi rendeletbe nem került átemelésre.⁷¹ Gyakori volt ugyanis a prostituáltak bordélyok közötti

⁶⁹ Ügyvédek lapja, 1900, 17/49. 10. p.

⁷⁰ VÖLGYI, 2024: o.n.

⁷¹ BFL VI. 15. f. 3. 001866/1878

cseréje, amely növelte kiszolgáltatottságukat. 1878-ban Kraml Antal kaposvári lakos azzal a kéréssel fordult a helyi hatóságokhoz, hogy segítsenek Júlia nevű lányát kiszabadítani egy budapesti bordélyból. Bár kaposvári rendőrkapitányság és Somogy vármegye alispánja is több levélben közbenjárt érdekében a budapesti rendőrfőkapitányságnál, az minden alkalommal tehetetlenségét fejezte ki válaszeveleiben, amiben közrejátszott az is, hogy a lány több bordélyban is megfordult, lehetetlen volt a nyomára akadni.⁷² Hasonló okból nem járt sikerrel Mária lányuk hazahozatalát illetően Baranyai István és neje 1885-ben.⁷³

Orvosi vizsgálat terén sem történt jelentős változás, a prostituáltaknak továbbra is heti két alkalommal kellett jelentkezniük vizsgálatra a kerületi főorvosnál. Ráadásul ennek a költségeit egészen az 1898. évi XXI. tc. bevezetéséig maguknak kellett állniuk.⁷⁴

Visszalépést jelentett ugyanakkor a kéjőnek adható hitel mértékének megemelése. Az 1867-es rendeletben megállapított 20 forint helyett az új jogszabály 40 forintban maximalizálta a törvényesen adható hitelt. Ez mindenképpen a kéjő addigi helyzetének romlását jelentette. Ugyanakkor a rendelet, a korábbi szabályozással szemben kikötötte, hogy a bordélytulajdonos a kéjőnek adott hitel teljes összegét csak bírói úton követelhetette, nem csupán a megengedett limit feletti összeget. Továbbá azt is előírta, hogy amennyiben a prostituált távozni kívánt a nyilvánosházból, a bordélytulajdonos akkor is köteles volt őt az évszaknak megfelelő ruházattal ellátni, ha korábban olyannal nem rendelkezett.

Szintén a prostituáltakra nézve hátrányos újítás volt a rendelet azon bekezdése, amelynek értelmében a kéjő keresetének madamot megillető hányada kettejük szabad megállapodásának tárgyává vált. Azzal, hogy a bordélytulajdonosnak fizetendő hányad megállapítását a rendelet kivette a főkapitány hatásköréből, kiszolgáltatottabb helyzetbe hozta a prostituáltat, hiszen a madam és a kéjő távolról sem voltak egyenrangú felek az összeg meghatározásáról szóló vitában. Hivatalosan azonban a megállapított hányadot a főkapitány jegyezte be a bárcába, aminek révén az esetleges visszaélések ellen fel is tudott lépni.

A látszólagos visszalépések mellett fontos nívumot jelentett, hogy a jogalkotó a reglementáció elvének fenntartása mellett is reagálni kívánt a titkos prostituáltak megnövekedett számára, és elismert más kéjőtípust is a bordélyos kéjőé mellett. Ugyan továbbra is a bordélyt szánta a prostitúció elsődleges színterének, a szabályrendelet rendelkezett

⁷² BFL VI. 15. f. 3. 27883/1878

⁷³ BFL VI. 15. f. 3. 36829/1885

⁷⁴ FORRAI, 1993: 35. p.

a nyilvánosházon kívül lakó, mesterségét lakáson űző, úgynevezett magánkéjűk helyzetéről is. A magánkéjűk fölötti ellenőrzés szabályozása a bordélyos prostituáltak felügyeletének mintáját követte. A rendszeres közegészségügyi ellenőrzés esetükben is elő volt írva, tevékenységüket ők is nyilvántartásba vételt követően, bárca birtokában űzhették. Ennek ellenére lényegesen nagyobb szabadságot biztosított a magánkéjűi státusz, ráadásul a prostituált nem volt kitéve a bordélytulajdonos kizsákmányolásának sem.

A vegyes rendszer bevezetésének elsődleges célja nem a prostituáltak helyzetének kedvezőbbé tétele volt, ez csak eszközül szolgált a titkos prostitúció visszaszorításáért folytatott küzdelemhez. A magánkéjűi kategóriától azt várták, hogy a kedvezőbb feltételek hatására több, addig illegálisan működő prostituált lesz hajlandó bejegyeztetni magát, és ezáltal ki tudják terjeszteni a hatósági felügyeletet még több üzletszerűen kéjelgő nőre.

Azonban az új rendszer sem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. Annak ellenére, hogy a bordélyban lakó prostituált élete sok szempontból kényelmesebb volt, mint titkosan működő társaié,⁷⁵ a magánkéjű pedig számos szempontból szabadabb volt, továbbra is rengetegen választották az illegalitást. Tették ezt akár azért, mert nem feleltek meg a – különösen az életkorra vonatkozó – kritériumoknak, féltek a rendőrségtől, állapotukat nem tekintették véglegesnek, esetleg eleve csak alkalmanként prostituálódtak.⁷⁶ De a legnagyobb visszatartó erőt egyértelműen a bárca birtoklásával együtt járó társadalmi megvetés jelentette.

A regisztrációra való hajlandóság hiánya miatt a továbbra is elsősorban a bordélyrendszert favorizáló szabályrendelet lényegében már megalkotásakor elavultnak számított. A titkos prostitúció térnyerése a bordélyrendszer kárára ugyanakkor nem csak Budapestre volt jellemző; Európa-szerte megfigyelhető tendencia volt a bordélyházak számának csökkenése.⁷⁷ A bordélyrendszer haldoklásának felismerésére a jogalkotó kezdetben erőből próbált reagálni; 1893-ban megszületett a 36.152. számú belügyminisztériumi körrendelet,⁷⁸ amely a bujakór terjedésének megakadályozása címén kötelezővé tette a szállodákban és vendékfogadóknál alkalmazott női személyzet orvosi ellenőrzését. A körrendelet szellemisége a hírhedt *Contagious Disease Acts* néven ismert angol jogszabályokéhoz volt hasonló, ugyanis felhatalmazta a rendőrséget, hogy amennyiben „alapos gyanú” áll fent azzal kapcsolatban, hogy

⁷⁵ TÁBORI – SZÉKELY, 2015: 33. p.

⁷⁶ ADLER, 1990, 234. p.

⁷⁷ SCHREIBER, 1917: 104. p.

⁷⁸ Magyarországi Rendeletek Tára, 1893, 1937-1938. pp.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1893/?pg=2130&layout=s&query=k%C3%A9jn%C5%91
(Hozzáférés: 2024.10.30.)

a vendéglátó iparban dolgozó nők titokban kéjelgést folytatnak, őket orvosi vizsgálatra kötelezze. Az „alapos gyanú” megállapítása a gyakorlatban kizárólag a rendőrség mérlegelésétől függött, így gyakran minden tényleges alap nélkül is kényszerítettek nőket egészségügyi ellenőrzésre.

4.4. *Az 1900. évi Rudnay-féle szabályrendelet*

A bordélyrendszer tarthatatlansága a századfordulóra a jogalkotó számára is nyilvánvalóvá vált, ezért az 1884. évi rendelet kiegészítésére 1900-ban újabb fővárosi szabályrendelet került megalkotásra.⁷⁹ A Rudnay Béla rendőrfőkapitány nevével fémjelzett 49.465/1900. számú budapesti főkapitányi rendelet sokkal liberálisabb szemléletmódot tükrözött, mint az azt megelőző két jogszabály.

Ugyan a reglementáció modellje maradt változatlanul a szabályozási elv, azonban a jogalkotó szakított azzal az elképzeléssel, miszerint a bordélyház a legalkalmasabb eszköz a prostituáltak ellenőrzésére. A Rudnay-féle rendelet a korábban engedélyezett bordélyos- és magánkéj nők mellett új kategóriaként bevezette a diszkrét prostituáltak típusát is, amely sokkal nagyobb szabadságot biztosított az örömlányoknak, mint a korábbi két típus.⁸⁰ Ezen kívül még számos modern szemléletű rendelkezés szolgálta a kéj nők helyzetének javítását.

Hiába hozott létre azonban az 1900-as rendelet humanizmus és jogvédelem szempontjából a korábbiaknál sokkal modernebb szabályozási rendszert, a gyakorlatban semmilyen hatás kiváltására nem volt alkalmas.⁸¹ Az 1881. évi XXI. tc. 56. §-a értelmében főkapitányi rendeletet csak a fővárosi törvényhatóság hozzájárulásával lehetett kiadni, Rudnay azonban a közgyűlés megkeresése nélkül bocsátotta ki az új jogszabályt,⁸² így a rendeletalkotási hatáskör túllépése miatt a belügyminiszter végül megsemmisítette azt.⁸³ Ennek ellenére a Rudnay-féle szabályrendelet hatással volt a prostitúcióról való gondolkozásra, így számos újító rendelkezése, mint például a prostituáltak adatainak titkosan kezelése, vagy a kéj nők testi erejét meghaladó közösülés tiltása a későbbiekben átemelésre került az 1907-es jogszabályba.⁸⁴

⁷⁹ Fővárosi Közlöny, 1901, 12/23, 371-374. pp.

⁸⁰ FORRAI, 1993: 35. p.

⁸¹ LINKA, 1907: 246. p.

⁸² ANKA, 2004: 87. p.

⁸³ VÖLGYI, 2021: o.n.

⁸⁴ LINKA, 1907: 246. p.

4.5. *Az 1907. évi budapesti szabályrendelet*

Az 1900. évi rendelet megsemmisítése miatt a századforduló után továbbra is az 1884. évi szabályrendelet maradt hatályban, amelynek elavult intézkedései következményeként a titkos prostitúció töretlenül virágzott, valamint a nemi úton terjedő megbetegedések száma sem csökkent. Az égető probléma orvoslására Boda Dezső rendőrfőkapitány a fővárosi törvényhatóság hozzájárulásával 1907-ben kiadta a dualizmus kori Budapest utolsó prostitúcióval foglalkozó, 881-1008/1907. számú szabályrendeletét.⁸⁵

Okulva a korábbi rendeletek kudarcából, a jogalkotó sokkal körültekintőbben járt el az 1907. évi szabályozás megalkotásakor. 1906. november 26-án és 27-én a főváros egy ankétot hívott össze a prostitúció kérdésének megvitatására. A tanácskozásra a törvényhatósági bizottság tagjain, valamint a főváros és a rendőrség szakértőin kívül meghívást kaptak a nőmozgalmak és a feministák képviselői is.⁸⁶ Kiemelkedő fontossággal bírt, hogy a magyarországi prostitúció szabályozásának alakításában először vehettek részt nők is. Továbbá az értekezletet megelőzte Schreiber Emil főkapitányhelyettes tanulmányútja, amely során azt vizsgálta, hogy Európa-szerte milyen megoldások születtek a prostitúció szabályozására.⁸⁷

Az 1907-ben kibocsátott és 1909-ben hatályba lépett szabályrendelet fókuszában, hasonlóan az 1884. évihez, a titkos prostitúció felszámolása állt, azonban mindemellett képes volt szabadulni attól a téves elképzeléstől, hogy a jelenség kontrolljára a bordélyrendszer a legalkalmasabb. Többek között ennek a ténynek, továbbá a feminista hangoknak köszönhetően a rendeletben fokozott célként jelent meg a prostituáltak védelme, kizsákmányolásuk megakadályozása.⁸⁸

Az 1907. évi rendelet szigorúbb feltételekhez kötötte az üzletszerű kéjelgés engedélyezését, mint a korábbi szabályrendeletek. Az új előírások értelmében bordélyházba csak 20 éves kornál idősebb nőt lehetett bejegyezni, míg a magánlakáson lakó kéj nők közé továbbra is csak 17 évnél idősebb nőt lehetett felvenni, amennyiben korábban férfival már nemileg érintkezett. A rendelet ugyanakkor lehetővé tette az eltérést a 17 éves korhatártól, amennyiben a nő testileg fejlett volt, korábban már keresetszerűen kéjelgett, valamint erre a

⁸⁵ Budapest fővárosi törvényhatósági bizottsága közgyűlési jegyzőkönyvei, 1907, 408-418. pp.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/BPSZKJ_1907/?query=szab%C3%A1lyrendelet%201008%2F1907&pg=411&layout=s (Hozzáférés: 2024.10.30.)

⁸⁶ LINKA, 1907: 245. p.

⁸⁷ Uo.

⁸⁸ CSÁSZÁR, 2012: 21. p.

főkapitány vagy helyettese írásbeli engedélyt adott. A betöltött 20. életév, mint belépési kritérium bevezetése jelentős változást jelentett, hiszen szakított az addigi gyakorlattal, amely a bordélyházba bejegyzés feltételéül a 17. életév elérését szabta.

Az örömlányok védelme szempontjából pozitív újítást jelentett a terhes, tüdővész, vagy egyéb ragályos betegségben szenvedő nő bejegyzésének megtiltása. A korábbi egészségügyvel kapcsolatos rendelkezésekkel szemben ezek az előírások valóban a prostituáltak egészségének védelmét célozták, nem pedig a kliensekét. Az orvosi vizsgálatra vonatkozó egyéb előírások is a kéjnök javára változtak. Mindenekelőtt a rendelet eltörölte a rendszeres orvosi ellenőrzés után fizetendő kötelező illetéket, valamint kikötötte, hogy a vizsgálatra csak arra előírt hivatalos helyiségben kerülhet sor, nem pedig a bordélyházban, miként az a korábbi jogszabályok alapján gyakorlatban volt.

Az 1907. évi szabályrendelet az eltörölt Rudnay-rendelet számos haladó szellemiségű rendelkezését inkorporálta. Megtiltotta, hogy a bordélytulajdonos bármekkora összeg erejéig hitelezzen a kéjnöknek, továbbá azt sem engedélyezte, hogy az örömlányok pénzét kezelje, nekik abból drágaságokat vegyen, elejét véve a kialakult gyakorlatnak, miszerint a madamok felhalmozott adósságokkal láncolták a kéjhölgyeket a nyilvánosházakhoz. Általános jelleggel rögzítésre került, hogy a bordélytulajdonost az örömlányok keresetének háromnegyede illette meg teljes ellátásért cserébe. (Ez a hányad az 1900-as rendeletben még csak kétharmad volt.)

A tulajdonhoz való jog fokozott védelmét juttatta érvényre az a rendelkezés is, amelyik előírta, hogy a kéjnök a bevétel őket megillető részét bármikor kikérhették, azt a bordélytulajdonos köteles volt készpénzben kiadni. A visszaélések elkerülése végett a szabályrendelet elszámolás vezetését írta elő a bordélytulajdonosnak a kéjnök keresetéről, amelyet a főkapitányságon havonta ellenőriztek. A rendelet továbbá megkövetelte, hogy minden örömlány rendelkezzen egy kulcsra zárható szekrénnel is, ahol biztonságban tarthatta személyes ingóságait.

A 45. § megtiltotta a prostituáltak akaratuk ellenére történő, vagy testi erejüket meghaladó aktusra kényszerítését. Ezek a rendelkezések különösen figyelemre méltóak voltak, hiszen nyilvánvalóvá tették, hogy a jogalkotó tisztában volt a bordélyházakban folyó gyakorlattal, és próbált arra reagálni.⁸⁹ A prostituáltak szexuális kizsákmányolására példa Csankó Julianna vallomása, amelyben úgy nyilatkozott, hogy a bordélytulajdonos arra kényszerítette, hogy naponta akár 3-4 férfival is közösüljön, ez pedig a lelki trauma mellett „teste rongálásával” is

⁸⁹ VÖLGYI, 2024: o.n.

járt.⁹⁰ 1890-ben pedig egy kéjő azzal vádolt egy Vaskó vezetéknevű bordélytulajdonost, hogy a nála töltött idő alatt lett „nyomorék”.⁹¹

Új eleme volt a szabályrendeletnek, hogy több szakaszában is kiemelten foglalkozott a prostituáltak személyes szabadságával. Azon kívül, hogy indirekt módon számos rendelkezés célozta a kéjők bordélyházakban való lekötésének prevencióját, a rendelet 46. §-a *expressis verbis* rögzítette a személyes szabadság korlátozásának tilalmát. Ellentétben a korábbi rendeletekkel, az 1907. évi jogszabály rögzítette, hogy a prostituáltak minden nap legalább három órát, hetente pedig fél napot jogosultak voltak a bordély falain kívül egyedül, felügyelet nélkül eltölteni, továbbá kimenőt kellett számukra biztosítani számukra vallási ünnepnapokon, valamint istentisztelet idejére. Ez volt az első rendelkezés a szabályrendeletek sorában, amely kijelentette, hogy a prostituáltak is jogosultak a társadalmi életben részt venni.

A rendelet által meghozott legnagyobb reformnak azonban egy új kéjőkategória bevezetése számított, ugyanis a jogszabály alapján egy prostituált bárca vagy igazolvány birtokában foglalkozhatott legálisan prostitúcióval. A bárcás kéjők csoportjába a már korábban is létező bordélyos és a magánlakáson dolgozó örömlányok tartoztak, míg az igazolványos, úgynevezett diszkrét prostituáltak először jelentek meg a magyar jogban. A diszkrét prostituált kategóriája lehetővé tette azok felügyeletét is, akik korábban a stigmatizációtól való félelmükben, vagy pedig azért, mert a kéjélgést csak mellékfoglalkozásként üzték, nem jelentkeztek bárcáért. Az igazolvány lehetővé tette, a prostitúció legális üzését, anélkül, hogy a bárcával járó társadalmi megvetéssel szembe kellett volna nézni, hiszen az igazolványos nők nyilvántartását a rendőrség titkosan kezelte.⁹² Ráadásul az igazolványos kéjők maguk választhatták meg lakásukat, ahol laktak és a klienseket fogadták. A diszkrét prostituált kategóriája a társadalomba való visszatérés lehetőségét biztosította azoknak, akik rákényszerültek arra, hogy a prostitúcióból éljenek meg.⁹³

Annak felismerése, hogy a prostituáltak nem előidézői az erkölcsi romlásnak, a nemi betegségek terjedésének oka pedig a változó társadalmi értékrendben keresendő, tette lehetővé a jogalkotó számára, hogy kiengedje a prostitúciót a bordély falai közül a nyilvános térbe. Ennek az elgondolásnak az intézményesítésére vezette be az 1907. évi rendelet a nyilvános és titkos találkahelyek rendszerét. Rendőri engedély alapján az igazolványos kéjők a nyilvános

⁹⁰ BFL VI. 15. f. 3. 049613/1877

⁹¹ BFL VI. 15. f. 3. 018179/1890

⁹² SZÉCSÉNYI, 1993: 61. p.

⁹³ FORRAI, 1996.

térben – lásd: kávéházak, táncházak – is érintkezhetek a kliensekkel, valamint szabadok voltak a kéjelgést a kijelölt találkahelyeken bérelt szobán folytatni.

1907-re kezdett elhalványulni az a nézet, miszerint a prostituált pusztán jelenlétével a társadalom integritását veszélyezteti, ez pedig lehetővé tette számos pozitív változtatás bevezetését. A szemléletváltás eredményeként a jogalkotó elkezdett a prostituáltat, mint áldozatra, vagy legalábbis, mint munkavállalóra tekinteni, akinek érdekeit védeni kellett. Amint láthattuk, e cél érdekében a szabályrendelet számos szakaszt szentelt a kéjnek marginalizációjának, kizsákmányolásának megelőzésére, és lehetőséget adott nekik a társadalmi életbe való visszatérésre. Mindazonáltal ezek az intézkedések mindaddig elégtelennek bizonyultak, ameddig a prostitúció parazitajelenségei nem voltak kellően szabályozva. Ez azonban az általam vizsgált korszak végéig váratott magára.

5. A magyarországi leánykereskedelem kérdése

A dualizmus kori prostitúció hiányos szabályozása termékeny talajul szolgált az üzletszerű kéjelgés kísérőjelenségeinek kibontakozásához, amelyek közül a legjelentősebbnek a szexuális célú emberkereskedelem, avagy korabeli szakkifejezéssel élve leánykereskedelem bizonyult. A 19. században megjelenő szervezett bűnözés a leánykereskedelemben folytatott jövedelmező kapcsolatot a prostitúcióval,⁹⁴ ugyanis a leánykereskedelem vált az üzletszerű kéjelgés elsődleges forrásává. A korszakban a legtöbb kéjnek nem saját elhatározásából gyarapította a fővárosi titkos vagy regisztrált prostituáltak számát, az esetek többségében a prostituáltak a szakirodalomban prostitúció holdudvarának nevezett kerítők, felhajtók, futtatók üzemeinek estek áldozatul.

Többek között a két jelenség között fennálló korreláció figyelmen kívül hagyása miatt volt minden olyan szabályrendelet, amely a prostitúció visszaszorítását tűzte ki célul, a kezdettől fogva kudarcra ítélve. Márpedig az emberkereskedők és a kerítők sokáig nem kerültek a jogalkotó látókörébe, lényegében a 20. század első évtizedéig szabadon működhettek Magyarországon. Ennek köszönhetően a századfordulóra Budapest az egész világot behálózó nemzetközi leánykereskedelem egyik gócpontjává vált, a nagyrészt fővárosból származó hungarók és vengerkák⁹⁵ Argentínától Holland Kelet-India nyilvánosházaiig mindenütt megtalálhatóak voltak.

⁹⁴ BETLEN, 1998: 160-161. pp.

⁹⁵ Spanyol nyelvterületen hungarának, szláv nyelvterületen vengerkának nevezték a Magyarországról származó prostituáltakat.

5.1. *A magyarországi leányexport története*

A szexuális célú emberkereskedelem Magyarországon is együtt fejlődött a prostitúcióval. Bár a magyarországi leánykereskedelem pontos kezdete a homályba vész, Dr. Melly Béla, a Magyar Egyesület a Leánykereskedés Ellen alelnöke szerint a prostitúcióval a kalandozások idején találkoztak először a magyarok, így az attól elválaszthatatlan leánykereskedelem megjelenése a magyar társadalomban is ekkorra tehető.⁹⁶ Azt biztosan tudjuk, hogy Luxemburgi Zsigmond uralkodó alatt született 1405. évi tárnoki jogban már szigorúan büntették a kerítést.⁹⁷

A magyarországi nők szexuális célra való megkerítése majd külföldre szállítása már a 16. században bizonyíthatóan létező jelenség volt. A reneszánsz spanyol író Francisco Delicado 1528-ban megjelent, *La Lozana andaluza* című, a római alvilágot bemutató regényében arról számolt be, hogy az *Urbs Aeterna* prostituáltjainak egy jelentős része a Magyar Királyság területéről származott.⁹⁸

A leánykereskedelem fellendülése azonban a török háborúk idejére tehető, a hadjáratok során rabságba került nőket ezrével hurcolták el az Oszmán Birodalomba, hogy azután jobb esetben háremhölgyként, rosszabb esetben prostituáltként végezzék egy török bordélyházban a birodalom valamelyik távoli tartományában. A békeidőkben pedig örmény és zsidó ügynökök járták a hódoltsági falvakat friss áru után kutatva, akiket gyakran nem is erővel vagy megtévesztéssel csábítottak el, hanem egyenesen a nyomorgó szülők bízatták a lányaikat, hogy a jobb élet reményében álljanak prostituáltként.⁹⁹

Nem csak az Oszmán Birodalom szerepelt célországként a magyarországi leányexportnak, hiszen a három részre szakadt ország Habsburg uralom alatt álló területeiről rendszeresen kerültek lányok Ausztria bordélyaiba is. Főként I. Lipót és III. Károly uralkodása alatt árasztották el a magyarországi prostituáltak Bécset. A 18. században pedig néhány pozsonyi bordélytulajdonos magánvállalkozásaként a vengerkák megjelentek a cári Oroszországban is.¹⁰⁰

A Magyarországról induló leánykereskedelem „virágkorának” kezdete is a szabadságharc leverése utáni bő egy évtizedre tehető. A törvényi rendezés hiánya, a Habsburg-politika támogató hozzáállása és az évszázadok alatt bejáratott kereskedelmi útvonalak mind

⁹⁶ DOROS, 1935: 11. p.

⁹⁷ WENZEL, 1878: 16. p.

⁹⁸ DELICADO, 2004, 126. p.

⁹⁹ MIKLÓSSY, 1989, 69-70. pp.

¹⁰⁰ Uo. 70-72. p.

hozzájárultak ahhoz, hogy a 19. század végére a magyar lányok a nemzetközi szexuális célú emberkereskedelem egyik legjelentősebb forrásává váltak. Az ország területén kiépült kereskedelmi láncok első állomása általában a főváros volt, onnan vitték a leánykereskedők vidéki bordélyházak érintésével a lányokat a legnagyobb felvevőpiacot jelentő balkáni országokba, az Oszmán Birodalomba vagy Oroszországba.¹⁰¹

Később a magyar fehér-rabszolga kereskedők Nyugat-Európába és az Újvilágba is eljutottak. Ezt bizonyítja, hogy az osztrák rendőrség már 1864-ben felfigyelt egy, az örökös tartományokban tevékenykedő, leánykereskedelemmel foglalkozó magyar bűnszervezetre.¹⁰² Dél-Amerika kikötői az európai kivándorlási hullámmal egyidőben váltak a leánykereskedők fő célállomásaivá. Paradox módon a férfi lakosság számának nagymértékű megnövekedésére tekintettel mindez a helyi kormányzat támogatásával ment végbe, aminek eredményeképpen Argentína, Uruguay és Brazília nyilvánosházaiban a hungarák száma folyamatosan nőtt.¹⁰³ A magyar kufárok dél-amerikai leánykereskedelemben elfoglalt vezető szerepét tanúsítja az is, hogy az első kaftános társaság alapítása Rio de Janeioban is az ő nevükhöz volt köthető.¹⁰⁴

5.2. *A magyar polgári társadalom szerepe*

A Magyarországról induló leánykereskedelem intenzitásában kétségtelen a hazai jogalkotók tétlensége játszott a legnagyobb szerepet, azonban a leánykereskedők sikerének kulcsa volt a magyar társadalomnak a fehér rabszolgaság áldozatai irányába tanúsított kezdeti közönye is. A kerítők és leánykereskedők módszereinek eredményességében közrejátszottak a szigorú hazai erkölcsi normák, ugyanis a szexuális célú emberkereskedelem áldozatai leggyakrabban a társadalomból különböző okokból eleve kivetett nők és lányok voltak. A megesett, tisztességtelennek bélyegzett nőkről úgy tartotta a közvélemény, hogy ők eleve nem is válhatnak a leánykereskedelem áldozataivá, hiszen az esetükben hiányzott a védendő érték, nevezetesen a tisztesség, ami a megkerítéssel sérült volna. A magyar társadalom ráadásul nagyon szélesen értelmezte a bukott nő fogalmát, gyakorlatilag minden nőt tisztességtelennek tekintettek, aki nem felelt meg a szexuális normáknak.¹⁰⁵ A házasság előtti nemi élet például a tisztességtelenség indikátora volt, tekintet nélkül arra is, hogy az esetleg valójában szexuális

¹⁰¹ Uo.

¹⁰² TORBÁGYI, 2009a: 47. p.

¹⁰³ TORBÁGYI, 2009b: 75. p.

¹⁰⁴ Uo. 78. p.

¹⁰⁵ LAFFERTON, 1998: 37. p.

erőszak volt.¹⁰⁶ Különösen kiszolgáltatott helyzetbe került az, aki a házasságon kívüli szexuális kapcsolatából teherbe is esett. A leányanyát a közvélemény félelmetes erejének engedve gyakran a családja is kitagadta, ráadásul az 1876. évi XIII. tc. 51. § f) pontja értelmében cselédi állását munkaadója egyoldalúan felmondhatta, amely tényezők mind a leánykereskedők karjaiba lökték őket.

Ezen kívül a prostitúció kérdésénél már tárgyalt gazdasági kényszer is jelentős faktor volt a fehér rabszolgaság virágzásában. A városba érkező, kiszolgáltatott helyzetben lévő lányokat a gyakran magukat cselédszerzőnek álcázott leánykereskedők állás vagy jobb élet ígéretével hálózták be, hogy azután vidéki, vagy külföldi bordélyokba szállítsák őket. Példa erre a szolgálat nélkül maradt Kántor Mari szobalány esete, akit egy asszony munkalehetőség ígéretével vitt Prágába, ahol végül „rábeszélés” hatására belépett egy bordélyházba.¹⁰⁷

5.3. *A leánykereskedelem szabályozása Magyarországon 1908 előtt*

A már említett szórványos középkori szabályozást leszámítva, magyar törvény a Csemegi-kódex hatálybalépéséig nem intézkedett a kerítés, illetve a leánykereskedelem semmilyen formájának szankcionálásáról. A szokásjog alapján a kerítés büntetése a Constitutio Criminalis Carolinához hasonlóan Magyarországon is a bíró egyéni mérlegelésére volt bízva.¹⁰⁸

A büntető törvénykönyv megalkotásáig néhány belügyminiszteri körlevél tartalmazott csupán a leánykereskedelemre vonatkozó utasításokat. A 3390/1869. számú, törvényhatóságokhoz intézett belügyminiszteri körlevél a fiatal lányok keletre utazását kívánta megakadályozni, valamint kihágássá minősítette a leánykereskedést.¹⁰⁹ A rendelkezés kiemelkedő fontosságát jelezte, hogy 1908-ig ez szolgált a leánykereskedők elleni fellépés alapjául.

¹⁰⁶ Kiválóan példázza ezt a korabeli sajtóban csak B. Berta néven ismert lány esete. A fiatal lány, aki egy magas rangú egyházi személynek volt az unokahúga, megtetszett egy angol mérnöknek, aki végül az ismert kerítőnő, Horváth Juci közbenjárásával megerőszakolta őt. A szerencsétlen lány ezután leánykereskedők közvetítésével egy bordélyházban kötött ki. A lány szülei értesülve a történetekről, a magas rangú rokon – a vezetéknev kezdőbetűje, valamint a betöltött tisztség alapján valószínűleg Bartakovics Béla egri érsek – hírnevére tekintettel, lemondtak bukott lányukról, és halottként siratták el. Lásd: MIKLÓSSY, 1989, 116-118. pp.

¹⁰⁷ BFL VI. 15. f. 3. 033245/1893

¹⁰⁸ CSÁSZÁR, 2018: 78. p.

¹⁰⁹ Magyarországi Rendeletek Tára, 1869: 900-904. pp.

https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1869/?pg=895&layout=s&query=3390 (Hozzáférés: 2024.10.31.)

A 7012/1868. számú¹¹⁰ belügyminiszteri körlevél a kelet-indiai brit és holland gyarmatokon munkát kereső nők szexuális kizsákmányolásának megelőzését célozta. A körrendelet utasította az illetékes hatóságokat, hogy a Kelet-Ázsiába munkakeresés céljából utazókat igyekezzenek vállalkozásukról lebeszélni, hiszen még angol nyelvtudással sem volt valószínű, hogy munkát találtak volna, ez pedig a nőket egyéb kereseti lehetőség hiányában gyakran prostitúcióra kényszerítette.

A 23440/1875. számú,¹¹¹ szintén belügyminiszteri körlevél pedig a törvényhatóságokat értesítette arról, hogy az Egyesült Államok törvényben tiltotta meg a kéj nők beutazását.

A sokat méltatott Csemegi-kódex megalkotása sem oldotta meg a leánykereskedelem szabályozatlanságának kérdését, miután a kerítés, annak egy minősített esetéről szóló egyetlen szószavú szakaszt leszámítva, ideértve annak leg súlyosabb alakzatát, a szexuális célú emberkereskedelmet, továbbra is szabályozatlan maradt. A szabályozás elmaradásának gyakori magyarázata volt, hogy a leánykereskedelem bizonyítása nehéz, valamint az áldozat másodlagos viktimizációját eredményezné, tehát a szerencsétlenül jártaknak sem érdeke a cselekmény kivizsgálása.¹¹²

1908 előtt a Csemegi-kódexen kívül még egy törvény tette lehetővé bűjtatottan annak a prevencióját, hogy valaki a leánykereskedelem áldozatává váljon. A kivándorlásról szóló 1903. évi II. tc. 5. §-a felhatalmazta a belügyminisztert, hogy ideiglenesen megtiltsa egyes személyeknek a kivándorlást olyan országba, ahol erkölcsük komoly veszélynek volt kitéve. Ez azonban nem jelentett valós akadályt a leánykereskedőknek.

5.4. A leánykereskedelem hazai szabályozása az első büntető novella hatálybalépése után

Áttörést a leánykereskedelem elleni harcban az 1908. évi XXXVI. tc. hatálybalépése hozott. A Csemegi-kódex módosítására született első büntető novella 43-47. §-a magával hozta a kerítés és a leánykereskedelem hiányos szabályozásának revízióját és kiegészítését. A 43. § először határozta meg a kerítés definícióját, amelynek értelmében az követett el kerítést, aki tisztességes

¹¹⁰ Magyarországi Rendeletek Tára, 1869: 908-909. pp.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1869/?pg=900&layout=s&query=7012 (Hozzáférés: 2024.10.31.)

¹¹¹ Magyarországi Rendeletek Tára, 1875: 104. p.
https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_RT_1875/?pg=109&layout=s&query=23440 (Hozzáférés: 2024.10.31.)

¹¹² FINKEY, 1914: 648. p.

nőt házasságon kívüli nemi közösülés, vagy fajtalanság céljára önérdékből, más részére szándékosan megszerzett vagy arra törekedett.

A törvény alapján a cselekmény egyaránt lehetett vétség és büntett is, a differenciálás alapját az életkor, az alkalmazott módszerek, a nő tisztessége, illetve egyéb minősítő körülmények képezték. A bűncselekmény vétségi alakzatát követte el, ha valaki 20 évnél fiatalabb, tisztességes nőt házasságon kívüli közösülésre rávett, vagy amennyiben 20 évnél idősebb tisztességes nőt rávett arra, hogy bordélyházba lépjen.

Ezzel szemben a jogalkotó büntettnak minősítette és súlyosabban rendelte büntetni, ha valaki 20 évnél fiatalabb tisztességes nőt vett rá arra, hogy nyilvánosházban folytasson üzletszerű kéjelgést, továbbá a kerítés súlyosabb alakzata valósult meg akkor is, ha az elkövető megakadályozta, hogy a prostituált a bordélyházból kilépjen. Ezáltal a jogalkotó a prostitúcióról szóló szabályrendeletekben már felismert jelenségre, miszerint a bordélytulajdonosok gyakran visszatartják a távozni kívánó kéjnőket, adott törvényi szintű választ.

A novella legfelvilágosultabb, leánykereskedelmet érintő rendelkezése kétségkívül a 45. § volt. A szakaszban rögzített taxatív felsorolás nevesítette azokat az eseteket, amikor a kerítés büntette valósult meg tekintet nélkül az áldozat korára vagy erkölcsiségére. Ilyen eset volt, ha a kerítést erőszakkal, csalárdsággal vagy fenyegetéssel követték el, ha az áldozat hozzátartozó, vagy az elkövető felügyeletére bízott személy volt, ha a nőt külföldre szállították, vagy ha az elkövető a büntette előtt kerítésért már büntetve volt és a korábbi ítélet kihirdetése óta nem telt el 10 év. A felsorolás különlegességét az adta, hogy kitérítette a védendő személyek körét, nem szabta a törvény nyújtotta védelem feltételül az áldozat tisztességes voltát.

A kerítés egyszerűbb eseteit rendező 43-44. § szóhasználata még ragaszkodott a nők esetében a tisztességes, nem tisztességes fogalmak mentén történő felosztáshoz, az utóbbiakat kizárva a védelemből és ezáltal teret adva a prostituált kirekesztésére törekvő társadalmi normák érvényesülésének. Ráadásul a tisztességes nő fogalmát a törvény nem definiálta, a hivatalos indoklás tisztességesség mércéjéül a közfelfogást állította,¹¹³ amiből a prostituált fogalmilag ki volt zárva, hiszen az ő esetében hiányzott a védendő érték, a tisztesség.¹¹⁴ Ugyanakkor a Curia deklarálta, hogy pusztán az a tény, hogy egy nő házasságon kívül szexuális

¹¹³ Uo.

¹¹⁴ CSÁSZÁR, 2018: 81. p.

viszonyt folytatott egy férfival, önmagában nem eredményezte a tisztességének az elvesztését.¹¹⁵

Ezzel szemben a 44. § második bekezdése, valamint a 45. § felsorolása a védendőt alanyok körét kiterjesztette a bukott nőkre is. A jogalkotó ezt a dichotómiát azzal a jogi érveléssel hidalta át, hogy a kerítés büntettnek minősített eseteiben nem a nő erkölcsi tisztasága, tisztessége, hanem a nemi szabadsága a védendő érték, az pedig a prostituáltak esetében is értelmezhető volt.¹¹⁶

A prostituáltak védelme szempontjából kiemelten fontos volt, hogy a külföldi bordélyba szállítás tényállása is a felsorolás része lett, vagyis a leánykereskedelem büntette a prostituált ellen is elkövethetővé vált. A törvény sikeres újításának volt tekinthető, hogy a korábban kiszabható büntetési tételek is szigorodtak. A kerítés vétsége 2 évig terjedő fogházzal, míg a büntette 3 évig terjedő börtönnel volt sújtandó. Amennyiben a kerítés büntettének áldozata nem töltötte be a 20. életévét, a végrehajtási fokozat fegyházra súlyosbodott. Drákói szigorral büntette a büntető novella a leánykereskedőket, szemben a korábbi, nevetségesen enyhe intézkedésekkel;¹¹⁷ amennyiben a bűncselekmény áldozatát külföldi bordélyba szállították, a kiszabandó büntetési tétel 5 évig, ha az elkövető visszaeső volt, 5-től 10 évig terjedő fegyház volt.

A szabadságvesztés mellett mellékbüntetésként pénzbüntetés is kiszabandó volt, amennyiben az elkövetőt nyereségvágy motiválta, ez a minősítő körülmény pedig gyakorlatilag mindig fennállt. A pénzbüntetés összege is jelentősre nőtt, a cselekmény minősítésétől függően 100 koronától 8000 koronáig terjedhetett. Mai értékre átszámítva a pénzbüntetés 1908-ban megközelítőleg 250 000 és 20 000 000 forint közötti összegnek felelt meg.¹¹⁸

Végezetül, a 47. § a szabadságvesztés és pénzbüntetés mellett kimondta a hivatalvesztést és a politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését is, mind a kerítés vétsége, mind a büntette esetén.

¹¹⁵ ANGYAL, 1937: 122-123. pp.

¹¹⁶ FINKEY, 1914: 650. p.

¹¹⁷ MÁRKUS, 1908: 134–135. pp.

¹¹⁸ Ártörténet.hu (2023.03.22.) *Magyar pénzürtékindex – árak és devizák alapján 1754-től*
https://artortenet.hu/magyar-penzertekindex-arak-es-devizak-alapjan-1754-tol/?fbclid=IwAR3KikUR6GR6Qt37K8-k3X7Q-sQ6dWz6WAN_FZ-lHuUz3On76cxvEnmOoGQ (Hozzáférés: 2024.10.30.)

5.5. *A fehér rabszolgaság elleni nemzetközi harc hatása Magyarországon*

A leánykereskedelem visszaszorítását célzó jogszabályok megalkotásával létrehozott hazai szabályozást a korszakban megszülető nemzetközi egyezmények tették teljessé. A fehér rabszolgaság¹¹⁹ ellen meginduló nemzetközi harc Magyarországon is éreztette hatását, nem elhanyagolható befolyást gyakorolva a hazai belső jogrendre. Ennek ténye pedig elengedhetetlenné teszi a nemzetközi kitekintést a leánykereskedelem vizsgálata során.

A 19. század második felére a prostitúció kérdése Európa-szerte elkezdte tematizálni a közbeszédet, a társadalom számos tagját kezdte foglalkoztatni a jelenség.¹²⁰ Ekkor fordult a figyelem annak nemzetközi vonatkozása, a határokon átívelő leánykereskedelem felé is, és jelent meg a társadalmi igény a leánykereskedelem elleni fellépésre. Ebben közrejátszott, hogy a korszakra vált nyilvánvalóvá jelenség kiterjedtsége, a kibontakozó globalizáció, a közlekedés fejlődése és a kapitalizmus mind hozzájárultak ahhoz, hogy a leánykereskedelem egy nemzetközileg virágzó iparágga nőtte ki magát.

A nemzetközi leánykereskedelem elleni harc az Egyesült Királyságból indult ki,¹²¹ amikor 1879-ben a prostituáltak jogaiért való küzdelem zászlóshajójának számító *Ladies National Association for the Repeal of the Contagious Disease Act* két tagja Alfred Dyer és Josephine Butler felfedezte, hogy angol leánykereskedők gyerekprostituáltakat szállítottak belga bordélyházakba. Már Alfred S. Dyer 1880-ban írt, *The European Slave Trade in English Girls*¹²² című, a lányokat ért szexuális és fizikai bántalmazást bemutató riportja is nagy port kavart, és a Lordok Házában is külön bizottságot állított fel a probléma feltárására, azonban igazán széleskörű társadalmi támogatottságot Angliában a leánykereskedelem elleni „nagy keresztes hadjárat”¹²³ W. T. Stead reportsorozata után nyert. Az 1885-ben a *Pall Mall Gazette* hasábjain napvilágot látott *The Maiden Tribute to Modern Babylon*¹²⁴ című hat cikkből álló

¹¹⁹ *A traite des blanches* (angolul: *white-slave traffic*), azaz a „fehér rabszolga-kereskedés” kifejezést a szexuális célú emberkereskedelem szinonimájaként Victor Hugo használta először Josephine Butler-höz írott egyik levelében 1870-ben: „Amerikában eltörölték a fekete nők rabszolgaságát; de a fehér nők rabszolgasága Európában továbbra is dívik.”, Lásd: BUTLER, 1910: 13. p.

¹²⁰ ZIMMERMANN, 1998: 44. p.

¹²¹ PILEY, 2018: 198. p.

¹²² Lásd: DYER, 1880.

¹²³ BUTLER, 1910: 1. p.

¹²⁴ Lásd: STEAD, 1885.

sorozat az angol polgári olvasóközönség elé tárta a londoni alvilághoz köthető gyerekprostitúció és szexuális célú emberkereskedelem rémét.¹²⁵

A széleskörű felháborodás és társadalmi nyomás hatására¹²⁶ még abban az évben megalakult a *National Vigilance Association*,¹²⁷ amely a pár évvel később alapított nemzetközi szárnya, az *International Bureau for the Suppression of the White Slave Traffic*, révén a fehér rabszolgaság elleni nemzetközi harc mozgatórugójává vált. Az *Association* tevékenysége, továbbá a leánykereskedelem elleni mozgalom két kiemelkedő alakjának, az *Association* megalapító angol Alex W. Coote és a francia Berenger szenátor munkájának eredményeként alig két évtized leforgása alatt konferenciák sorozata szerveződött a fehér rabszolgaság tárgyában.¹²⁸

Először az 1895. évi Párizsi Börtönügyi Kongresszuson került szóba a leánykereskedelem kérdése, majd az 1899. évi Londonban tartott Börtönügyi és Büntetőjogi Kongresszuson a résztvevő nemzetek egyöntetűen elítélték a jelenséget morálisan, valamint megállapodtak abban, hogy az erőszakkal vagy átveréssel a leánykereskedelem áldozataivá váló nők védelme érdekében jogi lépések megtétele szükséges.¹²⁹

A fehér rabszolgaság elnyomását célzó első nemzetközi egyezmény meghozatalára végül az 1902-ben megrendezett párizsi konferencián került sor. A kongresszuson a balkáni államok kivételével valamennyi európai ország, valamint Brazília képviseltette magát. A tárgyalások eredményeként végül 1904-ben megszületett az *International Agreement for the Suppression of the White Slave Traffic*¹³⁰ című nemzetközi megállapodás, amely adminisztratív jellegű intézkedések előírásával kívánt védelmet nyújtani a nőknek a szexuális célú emberkereskedelem ellen.¹³¹

Az első világháború előtti konferenciák sorát az 1910-ben, szintén Párizsban tartott kongresszus zárta le. A konferencián a felek újratárgyalták az 1904-es megállapodással párhuzamosan készített jogalkotási és közigazgatási jellegű intézkedéseket előíró egyezménytervezetet, majd némi módosítással elfogadták az *International Convention for the*

¹²⁵ DOROS, 1935: 14. p.

¹²⁶ LAMMASNIEMI, 2017.

¹²⁷ ALLAIN, 2017: 2. p.

¹²⁸ KÓHALMI, 2000: 99. p.

¹²⁹ Uo.

¹³⁰ International Agreement for the suppression of the "White Slave Traffic", Párizs, 1904.05.18.

https://treaties.un.org/doc/Treaties/1920/09/19200907%2006-00%20AM/Ch_VII_8p.pdf (Hozzáférés: 2024.10.31.)

¹³¹ ALLAIN, 2017: 19-22. pp.

*Suppression of The White Slave Traffic*¹³² című egyezmény. A két dokumentum legfontosabb vívmánya a kerítés definiálása volt, valamint az, hogy a részes tagállamokat olyan törvények megalkotására kötelezte, amelyek alkalmasak a leánykereskedelem kellő súlyú büntetésére.¹³³ Az egyezményeket Magyarország is ratifikálta, majd azokat belső jogába is átültette. Az 1904. évi megállapodás az 1912. évi XLIX. tc-ben került kihirdetésre, míg az 1910. évi egyezmény az 1912. évi LXII. tc. révén vált a magyar jogrend részévé.

A párizsi egyezmények becikkelyezésével 1912-ben megszülető két törvény tette teljessé a leánykereskedelem szabályozását célzó jogszabályok sorát az első világháború kitörése előtt Magyarországon. Ezek értelmében a kormány többek között kötelezettséget vállalt arra, hogy mindent megtesz a leánykereskedelem áldozatainak külföldről történő hazaszállításáért, illetve felügyeli a lányokat külföldre szerződtető ügynökségeket, valamint leánykereskedők felderítése céljából ellenőrzi a forgalmasabb pályaudvarokat, kikötőket. Jelentős újítást azonban már nem hozott a két jogszabály, hiszen a szerződésekben előírt jogalkotási kötelezettségének a magyar törvényhozás az első büntető novella megalkotásával már korábban eleget tett.

5.6. *A Curia gyakorlata 1908 után*

Kijelenthető, hogy az első büntető novella felvilágosult rendelkezéseivel, szigorú büntetési tételeivel sikeresen pótolta a kerítés és a leánykereskedelem hazai szabályozásában fennálló hiányosságokat. A törvényben kiemelt célként jelent meg a leánykereskedelem prevenciója, valamint annak megfelelő súlyú büntetése. A védett alanyok körének kiterjesztésével pedig jelentősen javított a prostituáltak, és egyéb tisztességtelennek bélyegzett nők jogi helyzetén. Ez az előrelépés azonban csak látszólagos volt, égető problémaként jelentkezett a rendelkezések kielégítő alkalmazásának a hiánya.

Az, hogy a törvény a gyakorlatban nem tudta beváltani elsődleges célját, nevezetesen a kerítés és a leánykereskedelem visszaszorítását, több okra volt visszavezethető. Egyes magyarázatok szerint egyik ilyen ok volt a rendőri erők inkompetenciájában keresendő, miután a csendőrség és a határőrség alkalmatlannak bizonyult a leánykereskedelem megakadályozására.¹³⁴ A szabályozás hatékonyságát aláasta a kerítés bűncselekményénél tapasztalható magasfokú látencia is. A leánykereskedők tetten érése ritka volt, de ha mégis

¹³² International Convention for the Suppression of The White Slave Traffic, Párizs, 1910.05.04.
https://treaties.un.org/doc/Treaties/1888/01/18880101%2006-01%20AM/Ch_VII_10p.pdf (Hozzáférés: 2024.10.31.)

¹³³ DOROS, 1935, 15. p.

¹³⁴ MAGYAR, 1913: 9. p.

bíróság elé került az ügy, ott gyakran csak az áldozat szava állt szemben a kerítőével, így egyéb bizonyíték hiányában a bíróság felmentő ítéletet hozott, ami szintén nem növelte a feljelentési hajlandóságot. Ráadásul a büntető eljárás csak magánindítványra volt megindítható és a gyakorlatban a bíróság csak akkor mondta ki a vádlott bűnösségét, ha a nyilvánosházból már kiszabadult prostituált utólag bizonyítani tudta, hogy valóban dolgozott bordélyban, ami szinte lehetetlen volt.¹³⁵

A törvényalkotói szándék érvényesülését azonban elsősorban a jogszabály szövegét a végletekig rugalmasan kezelő, helyenként azzal egyenesen szembemenő ítélkezési gyakorlat hátráltatta. Annak ellenére, hogy a büntető novella felvilágosult rendszerében a prostituált a korábbiaknál jóval kedvezőbb helyzetbe került, a törvénykezési gyakorlatban a jogalkalmazó nehezen tudott megválni attól a nézettől, hogy a bukott nő erkölcsi tisztesség hiányában nem válhat kerítés áldozatává. Ennek a doktrínának a tovább élése pedig azzal járt, hogy az eljáró bírák gyakran hajlottak a kerítők felmentésére, vagy legalábbis büntetésük jelentős enyhítésére. Erre a Csemegi-kódex 92. §-a lehetőséget teremtett, ugyanis kimondta, hogy nagyszámú enyhítő körülmény esetén a büntetést a legalsó büntetési tételtől is lejjebb lehetett szállítani.

Annak megítélésében, hogy mi számított enyhítő körülménynek, a jogalkalmazó mérlegelése játszott a döntő szerepet. A megszületett bírósági döntések tükrében kijelenthető, hogy a bírák időnként a legabszurdabb indokkal mentették fel a kerítőket. Például a Curia 89. számú döntvénye¹³⁶ értelmében a Csemegi-kódex 247. §-ában rögzített csábítás büntetést csak más javára lehetett elkövetni, az, aki magának csábított, nem volt büntethető. Ráadásul a judikatúra ezt az értelmezést kiterjesztette a büntető novella rendelkezéseire is.¹³⁷

A Curia törvénykezési gyakorlatában megfigyelhető volt az is, hogy a leánykereskedővel szemben csak a büntett kísérlete került megállapításra, amennyiben a sértettet eljuttatta ugyan külföldre, azonban a bordélyházba belépésre nem került sor, a sértett szökésének eredményeként.¹³⁸ Ahogy arra Angyal Pál is rámutatott, ez *contra legem* jogértelmezés volt, ugyanis a tényálladék befejezettségéhez a 45.§ 3. pontja nem írta elő a célzat megvalósulását, vagyis a határ átlépésekor a bűncselekményt már befejezettnek kellett volna tekinteni.¹³⁹

¹³⁵ Uo.

¹³⁶ Büntetőjogi Döntvénytár, 2. kötet, 1909: 97. p.

¹³⁷ MAGYAR, 1913: 8. p.

¹³⁸ MIKLÓSSY, 1989: 88. p.; Büntetőjogi Döntvénytár, 4. kötet, 1911: 325-328. pp.

¹³⁹ ANGAL, 1937: 150-152. pp.

Még a külföld fogalma is kérdésessé vált a bírói gyakorlatban, ugyanis a Curia a 697/911. számú döntvényében megsemmisítette azoknak az alsóbb fokon eljáró bíróságoknak az ítéleteit, amelyek Boszniát az 1908-as annexió után is külföldnek tekintették.¹⁴⁰

Szintén a prostituáltak hátrányára értelmezték a bíróságok a 45. §-ban rögzített csalárdság fogalmát. Ennél a pontnál érvényesült legjobban a bukott nőnek hinni nem lehet elvnek a törvény szövegével ellentétes tovább élése, mivel a bíróság gyakran azt az álláspontot képviselte, hogy a bukott nőnek erkölcstelen életmódjából kifolyólag tisztában kellett lennie azzal, hogy a kerítő őt az állás ígéretével valójában nyilvánosházba akarta elszerződtetni, vagyis a vádlott nem is tévesztette meg őt.¹⁴¹

Lényeges enyhítő körülményként vette figyelembe a Curia 3831/912. számú ítéletében azt is, hogy a vádlott cselekménye idején még csak nem olyan régen volt hatályban a novella, ezért a köztudatba még kevésbé hatolt be, ezzel túlságosan is nagylelkűen értelmezve a kellő felkészülési idő követelményét.¹⁴²

Összességében elmondható, hogy a bírák általában a vádlottak javára igyekezett fordítani a helyzetet. Mindenáron az ítélet enyhítését szorgalmazta a gyakorlat, ezzel pedig aláásta a büntető novellával megszülető szigorú és felvilágosult szabályozást.

6. Összegzés

A 19. század második felére Magyarországon, különösen a fővárosban ipari méreteket öltött a prostitúció, így annak kiterjedtsége elengedhetlenné tette annak szabályozását. A hatékony rendezést azonban nagyban hátráltatta a polgári társadalomnak a prostitúcióhoz és prostituáltakhoz való hozzáállása. A dualizmus korabeli közfelfogás a jelenségre, mint szükséges rosszra tekintett, annak művelőiről viszont kettős kép élt a köztudatban, nevezetesen a társadalomra egészségügyi és morális szempontból veszélyes bukott nő, és a szerencsétlen áldozat képe.

A korszak első felében a kéjnőkről alkotott negatív kép került előtérbe, ugyanis szexuális szabadságuk és a gazdasági önállósodásuk révén pusztán jelenlétükkel a hagyományos családmoddal nyugvó, patriarchális társadalom integritását veszélyeztették. A társadalom reakciója kezdetben a prostituáltak kirekesztésére, és a prostitúció nyilvános térből való

¹⁴⁰ Büntetőjogi Döntvénytár, 5. kötet, 1912: 150-151. pp.

¹⁴¹ MAGYAR, 1913: 11. p.

¹⁴² Ügyvédek lapja, 1912, 29/ 20, 7. p.

száműzésére korlátozódott. Az örömlányt társadalomromboló személye miatt nem illette meg az áldozati státusz, hanem kvázi bűnözőként tekintették rá.

Ebben a szellemben születtek meg a kezdeti jogszabályok, az 1867-es és az 1884-ös fővárosi szabályrendelet a reglementáció elve mentén egyaránt arra törekedett, hogy a prostituáltakat a nyilvánosság elől bordélyházakba zárja, és közhatalom útján szoros felügyelet alatt tartsa. Szintén a prostituáltról alkotott uralkodó nézet leképezése volt a prostitúció kísérőjelenségei közül a kerítés és annak nemzetközi változatának, a leánykereskedelemnek ellenőrizetlenül hagyása, ugyanis úgy vélték, a bukott nőknek nincsen tisztességük, amit ezektől a jelenségektől védeni kéne.

A dualizmus utolsó évtizedeire, ha nem is drasztikusan, de változott a prostituáltak társadalmi megítélése, és egyre inkább a kéjnők áldozati szerepére helyeződött a hangsúly. Az 1907-es szabályrendeletben már fokozott célként jelent meg a prostituáltak védelme, számos rendelkezés törekedett kizsákmányolásuk megakadályozására és marginalizálódásuk csökkentésére.

Hasonló céllal került a jogalkotó figyelmébe a prostitúció parazitajelenségeinek rendezése is. A prostituálttá válás megelőzésének, valamint a kéjnők védelmének fontos szegmense volt a Magyarországon virágzó leánykereskedelem visszaszorítása. Az 1908-ig elhanyagolható szabályozást az első büntető novella hatálybalépésével egy haladó szellemiségű, átfogó törvényi rendezés váltotta fel, amely túllépett a prostituáltakra akasztott tisztességtelen jelzón, őket is bevonva a védendő személyek körébe. A novella rendelkezéseit a belső jogba átültetett leánykereskedelem elnyomására megkötött nemzetközi egyezmények egészítették ki.

A felvilágosult jogi szabályozás, továbbá a prostituáltak helyzetének javítását zászlajukra tűző civil szervezetek munkájának eredményeként bő négy évtized leforgása alatt elméleti szinten szignifikáns fejlődés következett be a kéjnők védelmében. Azonban a gyakorlati megvalósulás hiánya és a kialakult judikatúra minden elért eredményt zárójelbe tett. A prostituáltakkal szemben fennálló társadalmi előítéletek továbbra is átítatták a bírói gyakorlatot, amely továbbra is elnéző maradt a kéjnők kizsákmányolóival szemben.

Mindezek ellenére vitathatatlan érdeme a dualizmus kori jogalkotásnak, hogy a vizsgált korszak végére a jogalkotó eljutott a prostituáltak kiszolgáltatott helyzetének felismeréséig, és ezzel összhangban törekedett minél hatékonyabb védelemben részesíteni őket.

7. Felhasznált források és irodalom

Levéltári források:

Budapest Főváros Levéltára (BFL)

VI.15.f.3. Budapesti Rendőr-főkapitányság Igazgatásrendészeti iratok

BFL VI. 15. f. 3. 049613/1877

BFL VI. 15. f. 3. 003825/1878

BFL VI. 15. f. 3. 001424/1878

BFL VI. 15. f. 3. 045264/1878

BFL VI. 15. f. 3. 001866/1878

BFL VI. 15. f. 3. 027883/1878

BFL VI. 15. f. 3. 15259/1885

BFL VI. 15. f. 3. 38314/1885

BFL VI. 15. f. 3. 36829/1885

BFL VI. 15. f. 3. 052192/1889

BFL VI. 15. f. 3. 018179/1890

BFL VI. 15. f. 3. 033245/1893

BFL VI. 15. f. 3. 028512/1894

Folyóiratok:

Fővárosi Közlöny, 1901, 12/23.

Népnevelők Lapja, 1892, 27/40.

Ügyvédek lapja, 1900, 17/49.

Ügyvédek lapja, 1912, 29/ 20.

Irodalomjegyzék:

ADLER, L. (1990) Szerelem az utcán. In: LÉDERER P. (1999) (szerk.) *A nyilvánvaló nők*.

Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 228-247. pp.

- ÁLDOR V. (1931) A prostitúció. In: *Kéjhölgyek a Horthy-korszakban I.*, Budapest, 2015, Antik Kiadó, 211-359. pp.
- ALLAIN, J. (2017) White Slave Traffic in International Law. *ResearchGate*, 2017 február, https://glc.yale.edu/sites/default/files/pdf/allain_the_white_slave_traffic_in_international_law.pdf (Hozzáférés: 2024.10.28.)
- ANGYAL P. (1937) *A szemérem elleni büntettek és vétségek*. Budapest, Attila-Nyomda Részvénytársaság.
- ANKA L. (2004) A budapesti prostitúció és szexpiac története a boldog békeidőkben. *Valóság*, 42/2. 82 – 105. pp. https://adt.arcanum.com/hu/view/Valosag_2004/?query=szexpiac&pg=238&layout=s (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- BALOGH J. (1909) (szerk.) *Büntetőjogi döntvénytár. Második kötet*. Budapest, Franklin Társulat.
- BALOGH J. (1911) (szerk.) *Büntetőjogi döntvénytár. Negyedik kötet*. Budapest, Franklin Társulat.
- BARTA Gy. - KERESZTÉLY K. - SIPOS A. (2010) (szerk.) *A „világváros” Budapest - két századfordulón*. Budapest, Napvilág Kiadó. <https://www.szaktars.hu/napvilag/view/barta-gyorgyi-keresztely-krisztina-sipos-andras-szerk-a-vilagvaros-budapest-ket-szazadfordulon-tanulmanyok-szamos-illusztracioval-fekete-feher-keppel-2010/?pg=0&layout=s> (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- BERNSTEIN, L. (1995) *Sonia's Daughters: Prostitutes and Their Regulation in Imperial Russia*. Berkeley, University of California Press. <https://publishing.cdlib.org/ucpressebooks/view?docId=ft9199p2dt;query=;brand=ucpress> (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- BETLEN A (1998) A képmutatás törvényi útja: egy lépés a prostitúció legalizálása felé. *Fundamentum*, 2/4, 159-166. pp. <https://fundamentum.hu/sites/default/files/98-4-23.pdf> (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- BÍRÓ B. (1933) *A prostitúció*. https://mtda.hu/books/biro_bela_a_prostitucio.pdf (Hozzáférés: 2024.10.29.)

- BRICHTA K. (1891) Budapestnek vesznie kell! In: LÉDERER P. (1999) (szerk.) *A nyilvánvaló nők*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 9-18. pp.
- BUTLER, J. E. (1910) *Personal Reminiscences of a Great Crusade*. London, Horace Marshall & Son.
<https://archive.org/details/personalreminisc00butliala/page/n3/mode/2up?view=theater&q=victor+hugo> (Hozzáférés: 2024.10.27.)
- CSÁSZÁR K. (2012) A kéjelgésügy szabályozása a dualizmus-kori Magyarországon, különös tekintettel Somogyra. *Jura*, 19/1. 15-28. pp.
https://szakcikkadatbazis.hu/doc/9069191?fbclid=IwAR2uaHiMcjpibXF9y3_iIWY8auSa7yUUwWE-pIZ8Z3uUe8Sr0nWR4TNOdoA (Hozzáférés: 2024.10.26.)
- CSÁSZÁR K. (2018) A magyar nőmozgalmak erőfeszítései a leány és nőkereskedelem visszaszorítása érdekében a 20. század elején. *Díké*, 2/2, 75-91. pp.
<https://journals.lib.pte.hu/index.php/dike/article/view/154/102> (Hozzáférés: 2024.10.28.)
- CSÁSZTVAY T. (2011) Bordélyvilág a békebeli Budapesten: A prostitúció társadalomtörténete a 19. századvégen, a 20. századelőn. *Rubicon*, 22/1, 42-53. pp.
- CSÉRI J. (1893) *Budapest fő- és székesváros prostitúció-ügye*. Budapest, Grill Károly Cs. és Kir. Udvari Könyvkereskedése.
https://mtda.hu/books/budapest_fo_es_szekvaros_prostitutio_ugye.pdf?fbclid=IwAR11mpx7Uiayr9cP0d83dJ0RCEG0HcadWx844cZf8gVWaO63FOrTmzZ6zY (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- DELICADO, F (2004) *La lozana andaluza*. Sevilla, Fundación José Manuel Lara.
https://www.academia.edu/45130651/FRANCISCO_DELICADO_La_Lozana_andaluza_Edici%C3%B3n_de_Carla_Perugini (Hozzáférés: 2024.10.17.)
- DOBSZAY T. - FÓNAGY Z. (2003) Magyarország társadalma a 19. század második felében. In: GERGELY A. (2003) (szerk.) *Magyarország története a 19. században*. Budapest, Osiris Kiadó, 397-459. pp.
- DOROS G. (1935) (szerk.) *Küzdelem a leánykereskedés és a prostitúció ellen*. Budapest.
https://mtda.hu/books/doros_gabor_kuzdelem_a_leanykereskedes_s_a_prostitutio ellen.pdf (Hozzáférés: 2024.10.29.)

- DYER, A. S. (1880) *The European Slave Trade in English Girls. A Narrative of Facts.* London, Dyer Brother.
<https://archive.org/details/europeanslavetr01dyergoog/page/n9/mode/2up> (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- FABÓ E. (2011) Nőkérdés: A hagyományos sztereotípiák megsértése. In: *Az Egyetemi Könyvtár Évkönyvei*, 237-263. pp.
https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/8016/EK_Evk_14-15_08_Fabo_237-263.pdf?sequence=1 (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- FINKEY F. (1914) *A magyar büntetőjog tankönyve.* Budapest, Grill Károly Könyvkiadóvállalata. [Finkey A magyar buntetojog tankonyve.pdf](#) (Hozzáférés: 2024.10.28.)
- FINNEGAN, F. (1979) *Ital, nyomor és betegség* In: LÉDERER P. (1999) (szerk): *A nyilvánvaló nők*, Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 126-137. pp.
- FORRAI J. (1989) Budapest világvárossá válása a prostitúció szabályozásának tükrében. *Orvosi Hetilap*, 130/40.
https://adt.arcanum.com/hu/view/OrvosiHetilap_1989_10/?query=forrai+judit+budapest+vil%C3%A1gv%C3%A1ross%C3%A1+v%C3%A1l%C3%A1sa+a+prostit%C3%B3ci%C3%B3+szab%C3%A1lyoz%C3%A1s%C3%A1nak+t%C3%B3r%C3%A9n&pg=26&layout=s (Hozzáférés: 2024.10.25.)
- FORRAI J. (1991) Kufárok és kurtizánok. *Rubicon*, 2/3, 20. p.
- FORRAI J. (1993) Prostitúció a régi Budapesten. *História*, 16/8. 33-35. pp.
https://adt.arcanum.com/hu/view/Historia_1993/?query=forrai&pg=316&layout=s (Hozzáférés: 2024.10.27.)
- FORRAI J. (1996) (szerk.) *Civilization, sexuality and social life in historical context: The hidden face of life.* Budapest, Semmelweis Orvostudományi Egyetem, Új Aranyhíd Kiadó.
- GYÁNI G. (1999) Könyörületesség, fegyelmezés, avagy a szociális gondoskodás genealógiája. *Történelmi Szemle*, 41/1-2, 57-84. pp.
https://tti.abtk.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz1999-1-2/057-084_gyani.pdf (Hozzáférés: 2024.10.29.)

- GYÁNI G. (2008) *Budapest – Túl jón és rosszon – A nagyvárosi múlt mint tapasztalat*. Budapest, Napvilág Kiadó. <https://www.szaktars.hu/napvilag/view/gyani-gabor-budapest-tul-jon-es-rosszon-a-nagyvarosi-mult-mint-tapasztalat-2008/?pg=5&layout=s> (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- HAMILTON, M. (1978) Opposition to the Contagious Diseases Acts. 1864-1886. *Albion*, 10/1, 14-27. pp. <https://www.jstor.org/stable/4048453?seq=14> (Hozzáférés: 2024.10.26.)
- HEVESI I. (1995) Rendőrkapitány a prostitúció élén: Thaisz Elek (1820-1892) életútja. *Belvedere Meridionale*, 7/1-2, 40-42. pp. https://acta.bibl.u-szeged.hu/4411/1/belvedere_1995_001_002_040-042.pdf?fbclid=IwAR26FJYxqTzIUDZFeUL0afSUHejTwwiWGnr2K6TtnMuOAs_I TfTkmTyiOk8 (Hozzáférés: 2024.10.27.)
- KENYERES I. – SIPOS A. (1997) *Levéltár ismertető*
2. Budapest Főváros Levéltára, Budapest. https://library.hungaricana.hu/hu/view/BFL_V_Li_02_levleltar/?pg=83&layout=s&query=rom%C3%A1n (Hozzáférés: 2024.10.30.)
- KÖHALMI L. (2000) Leánykereskedelem. *Jura*, 6/1-2, 98-102. pp. https://jura.ajk.pte.hu/JURA_2000_1-2.pdf (Hozzáférés: 2024.10.27.)
- Központi Statisztikai Hivatal (2016) Mikrocenzus 2016, A foglalkozások presztízse. *KSH*, 2018, https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mikrocenzus2016/mikrocenzus_2016_13.pdf?sfns=cl (Hozzáférés: 2024.10.27.)
- LAFFERTON E. (1998) A bukott nő a viktoriánus képzeletvilágban. *Rubicon*, 9/6, 37-43. pp. <https://rubicon.hu/cikkek/a-bukott-no-a-viktorianus-kepzeletvilagban> (Hozzáférés: 2024.10.28.)
- LAMMASNIEMI, L. (2017) 'White slavery': the origins of the anti-trafficking movement. *OpenDemocracy*, 2017. november 16. <https://www.opendemocracy.net/en/beyond-trafficking-and-slavery/white-slavery-origins-of-anti-trafficking-movement/> (Hozzáférés: 2024.10.28.)
- LÉDERER P. (1999) Kik hát ezek... In: LÉDERER P. (1999) (szerk) *A nyilvánvaló nők*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó, 19-29. pp.

- LINKA M. (1907) A prostitúció rendezése Budapesten. *Husadik Század*, 8/1, 245-254. pp.
<https://shorturl.at/AHXXJ> (Hozzáférés: 2024.10.28.)
- MAGYAR I. (1913) *A kerítés megelőzése és megtorlása*. Budapest, Márkus Samu
 Könyvnyomdája. https://mtda.hu/books/magyar_istvan_a_kerites_megelozese.pdf
 (Hozzáférés: 2024.10.26.)
- MÁRKUS D. (1908) A nővédelme a büntető novellában. *A nő és a társadalom*, 2/8, 134–135.
 pp.
https://mtda.hu/ADATTAR/cikktar/m_cikk/markus_dezso_a_no_vedelme_a_bunteto_novellaban.pdf (Hozzáférés: 2024.10.26.)
- MÁTAY M. (2003) Egy prostituált lemészárlása: a Város, a Nő és a Bűnöző. *Médiakutató*, 4/3,
 o.n. https://mediakutato.hu/cikk/2003_03_osz/01_egy_prostitualt/ (Hozzáférés:
 2024.10.29.)
- MIKLÓSSY J. (1989) *A budapesti prostitúció története*. Budapest, Népszava Kiadó Vállalat.
- PLILEY, J. R. (2018) From White Slavery to Anti-Prostitution, the Long View. In: SWANSON,
 E. – STEWART, J. B. (2018) (szerk.): *Human Bondage and Abolition: New Histories of
 Past and Present Slaverys*. Cambridge, Cambridge University Press, 190-218. pp.
https://www.academia.edu/37927546/From_White_Slavery_to_Antiprostitution_Human_Bondage_pdf (Hozzáférés: 2024.10.28.)
- Prokopovych, M. (2017) Prostitution in Vienna in the nineteenth century. In: Chaumont, J.-M.
 – Garcia, M. R. – Servais, P. (2017) (Szerk.) *Trafficking in Women (1924-1926):
 The Paul McKinsie Reports for the League of Nations*, Geneva, United Nations, 232-
 237. pp.
- RÓNAI Z. (1909) Cesare Lombroso antropológiaja. *Husadik század*, 10/2, 453- 463.
 pp.
https://adt.arcanum.com/hu/view/HusadikSzazad_1909/?query=sz%C3%BCletett+pr%20stitu%C3%A1lt+lombroso&pg=1054&layout=s Hozzáférés: 2024.10.29.)
- SCHREIBER E. (1917) *A prostitúció*. Budapest, Pátria Irodalmi Vállalat és Nyomdai
 Részvénytársaság.
https://mtda.hu/books/a_prostitucio.pdf?fbclid=IwAR0ww_dizGS9tk02B3kQJ-F5GKwiQin5NT7vP3Vo_EL_mX2XexZEsUa2OWQ (Hozzáférés: 2024.10.25.)
- SIKLÓSSY L. (2002) *A régi Budapest erkölce*. Budapest, Osiris Kiadó.

- SOMLAI P. (1996) Megtisztítani. *Replika*, 7/1-2, 12-13. pp.
https://replika.hu/system/files/archivum/replika_21-22_03_somlai.pdf (Hozzáférés: 2024.10.30.)
- STEAD, V. T. (1885) *The Maiden Tribute of Modern Babylon*. London. Pall Mall Gazette.
<https://www.salvationarmy.org.uk/sites/default/files/resources/2020-10/Pam.R.77%20%27The%20Maiden%20Tribute%20of%20Modern%20Babylon%207.pdf> (Hozzáférés: 2024.10.30.)
- SZÉCSÉNYI M. (1993) A bordélyrendszer Budapesten. *Rubicon*, 4/8-9, 58-63. pp.
- TÁBORI K. – SZÉKELY V. (2015) *Az erkölcstelen Budapest*. Budapest, Tudáspolc Kiadó.
- TORBÁGYI P. (2009a) Magyar leánykereskedelem Latin-Amerikában. *Tiszatáj*, 63/10, 43-52. pp.
- TORBÁGYI P. (2009b) *Magyar kivándorlás Latin-Amerikába az első világháború előtt*. Szeged, Szegedi Tudományegyetem, <https://mek.oszk.hu/07500/07571/07571.pdf> (Hozzáférés: 2024.10.27.)
- TÖTÖS Á. (2023) „A főváros kellős közepén ott fetreng a prostitúció”. A budapesti prostitúció topográfiája (1873–1928). In: KÖVÉR Gy. (2023) (szerk.) *Hogyan lett Budapest a nemzet fővárosa?* Budapest, 517-541. pp.
file:///C:/Users/ASUS/Downloads/A_fovaros_kellos_kozepen_ott_fetreng_a.pdf (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- United Nations (2024) A guide on the human rights of sex workers. UN, 2024 március.
<https://www.ohchr.org/sites/default/files/2024-03/2024-march-sex-work-guide-un-report-short.pdf> (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- VARGHA F. (1912) (szerk.) *Büntetőjogi döntvénytár, Ötödik kötet*. Budapest, Franklin Társulat.
- VASKUTI G. (2017) A prostitúció szabályozásának változásai Magyarországon. In: ZSÉGER B. (2017) (szerk.) *Válogatás a 2016-ban és 2017-ben tartott tudományos rendezvények előadásaiból*. Budapest, Magyar Kriminológiai Társaság, 345-363. pp.
<https://docplayer.hu/115682135-A-prostitutcio-szabalyozasanak-valtozasai-magyarorszagon-1.html> (Hozzáférés: 2024.10.29.)
- VÖLGYI R. (2021) Bordélytulajdonosok és bordélynyitás Budapesten a századfordulón. *Budapesti Levéltári Mozaikok*, 3/26, o.n.

<https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2021/12/15/leveltari-mozaikok-53/> (Hozzáférés: 2024.10.30.)

VÖLGYI R. (2024) Élet a bordélyban. *Budapesti Levéltári Mozaikok*, 6/7, o.n.
<https://leveltarimozaikok.bparchiv.hu/2024/06/14/leveltari-mozaikok-100/>
(Hozzáférés: 2024.10.30.)

WALKOWITZ, J. R. (1980) *Egy kirekesztett csoport születése: prostituáltak és munkásnők Plymouth-ban és Southamptonban*. In: LÉDERER P. (1999) (szerk.) *A nyilvánvaló nők*. Budapest, Új Mandátum Könyvkiadó.

WEISZ Dániel: *A prostitúció kérdése Budapesten*. Budapest, 1878, Burián Mór Nyomda, 48-62. pp. <https://shorturl.at/yLZQn> (Hozzáférés: 2024.10.30.)

WENZEL, Gusztáv (1878) *A XV. századi tárnoki jog - Tanulmány a hazai jogtörténet köréből. Értekezések a társadalmi tudományok köréből* (5.1). Magyar Tudományos Akadémia, Budapest.

ZIMMERMANN, S. (1998) Nemiség, tisztesség és szegénység. A nőkkel és a prostitúcióval kapcsolatos vita és politika Bécsben és Budapesten a századfordulón. *Rubicon*, 9/6, 44-47. pp.